

Kutatóprofesszoraink és
emeritus professzoraink

Tíz éves a
Társadalomtudományi
Kutatóközpont

≡tk

Kedves Kollégák!

Ez egy rendhagyó kiadvány. A TK kutatóprofesszorait és emeritus professzorait mutatja be, de elsősorban azt a célt szolgálja, hogy a TK mintegy kétszáz kutatója, akik hat szervezeti egységben és több diszciplínában tevékenykednek, jobban megismerjék egymást, és így új, gyümölcsöző szakmai együttműködések alakulhassanak ki a Kutatóközpontban. A kiadvány ekképpen annak az „önismereti” rendezvényünknek a része, amellyel meglepjük magunk-magunk a TK tízéves születésnapján. (Azért lesz torta is!)

Bízom benne, hogy az elkövetkező tíz évben még az eddiginél is több, jobb tudományos együttműködés, közös munka, közös sikerek és jó hangulat jellemzi majd a TK-t. Meggyőződésem, hogy sok más szervezethez, kutatóhelyhez, egyetemhez képest már most is büszkék lehetünk a TK belső kohéziójára és együttműködésen alapuló szervezeti kultúrájára. Ha ehhez a rendezvény és ez a kiadvány is hozzátesz valamit, akkor elérték céljukat.

Boda Zsolt, főigazgató

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

A közeli személyes kapcsolatok hálózatait vizsgálva a stabilitás, illetve változás mind az egyéni életesemények, mind a tágabb társadalmi kontextus fényében felmerül. Ebből a szempontból talán a legjelentősebb tudományos eredmény a barátságok előretörését a fontos beszélgetési hálózatokban (core discussion networks) az elmúlt évtizedek Magyarországon bemutató elemzés. Ez szorosan kapcsolódik ahhoz a felvetéshez, miszerint a modernizáció–individualizáció eredményeképp az adott, zömében családi kapcsolatok helyett a választott kapcsolatok (és ezek között kiemelt szerepe van a barátságoknak) kapnak egyre meghatározóbb szerepet az egyének szorosabb személyközi kapcsolathálózataiban. Így a rokon kapcsolatok hányada egyfajta modernizációs mutatóként is tekinthető.

Albert F. – Koltai J. – Dávid B. (2021) *The increasing importance of friends: Changes in core discussion network composition in post-communist Hungary between 1997–2015*. *Social Networks* 66: 139–145.

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

Több ilyen téma is van, de talán a legaktuálisabb a COVID-19 világjárvány (és a megfékezését célzó, az emberi kapcsolatokat közvetlenül és közvetve is befolyásoló távolságtartó intézkedések) hatásainak vizsgálata. Ez egyrészt felveti a kapcsolatok minőségének és rezilianciájának kérdéseit, ugyanakkor a már említett családi versus baráti kapcsolatok dinamikáját sem hagyta érintetlenül. E hatásokat kvantitatív és kvalitatív módszerekkel is próbáltuk megragadni a járvány kitörése óta eltelt időszakban.

A járvány mint krízis egy nagy „kapcsolat-teszt” is volt egyben, amelyen, úgy tűnik, a szorosabb családi kapcsolatok inkább „átmentek”.

Ajánlanám-e a kutatói pályát fiataloknak?

Régebben többször meséltem, hogy az én kutatói pályára lépésemben fontos elem volt, hogy korán, még az egyetem idején lettem anyuka és a tudományos pálya – legalábbis a kilencvenes évek elején még – egy nagyon családbarát munkakörnyezetnek látszott. Ezt ugyan napjainkban nem tartom sajnos már teljesen igaznak, mivel a nemzetközi elvárásrendszer begyűrűzésével nagy a publikációs nyomás, és sokkal kompetitívabb az egész közeg, ugyanakkor a sok más munkahelyhez képest kötetlenebb, bár az önkiszármányolásra is szinte korlátlan lehetőségeket nyújtó

rugalmasabb munkarend mégis biztosít mozgásteret a munka és magánélet összehangolására.

Ugyanakkor nem hiszem, hogy bármilyen más választásom eredményeképp érdekesebb, autonómabb munkám lehetett volna, amibe nagyobb szívvel-lélekkel tudtam volna magam belevetni.

A fantasztikus munkatársakkal, különféle kutatócsoportokban tudományos és aztán egyéb témákról folytatott számtalan, rövid és nagyon hosszú beszélgetést, közös munkát is ilyen pozitívumnak tartom.

Azt gondolom, hogy minden nehézsége ellenére a kutatói pálya „élvezeti értéke” nagyon magas. Emellett „értelmes munka,” társadalmi hasznossága számomra szintén mindig is nagyon fontos volt. Ezt persze lehetne fokozni, ha a döntéshozók a tudományos eredményekre jobban figyelnének – de ne adjuk fel a reményt.

Publikációs ajánlás

Egy Keller Tamás társszerzőségével megjelent publikációt ajánlanék:

Rohrer, J. M. – Keller, T. – Elwert, F. (2021) *Proximity can induce diverse friendships: A large randomized classroom experiment*. *PLoS ONE* 16(8): e0255097.

Ugyan már szinte közhely a társadalmi tőke fontosságáról beszélni, kevés szó esik arról, hogyan lehetne akár csak kis odafigyeléssel a kapcsolathálózatok diverzitását növelni, pedig ez nemcsak az egyén szintjén termelne pozitív „hozamot” többek közt egy heterofilebb kapcsolathálózat kialakításának elősegítésével, hanem a társadalmi integrációt, toleranciát is növelhetné. A tanulmányban olyan kísérletről olvashatunk, ahol az iskolai ültetési rend megváltoztatásának eredményeként a véletlenszerűen egymás mellé ültetett padtársak körében kimutathatóan növekedett az eltérő jellemzőkkel rendelkező diákok közt is a barátkozás.

Albert Fruzsina

kutatóprofesszor
TK Szociológiai Intézet

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Két könyvben (*The Principle of the Separation of Powers: A Defense; Constraining Government*) dolgoztam ki a mérsékelt kormányzás politikaelméletét, vagy legalábbis annak néhány sarokpontját. Azt mutattam meg, hogy a mi civilizációnkban miért és hogyan nem természetes berendezkedés sem a zsarnokság vagy önkényuralom, sem az anarchia. Mivel sok olyan politikaelméletet dolgoztak ki, amelyek a mérsékelt kormányzás eszméjével és gyakorlatával ellenkeznek, akár jobb szándékuk ellenére is; ezért ezek inkoherenciáját is igyekeztem megmutatni. A hatalmi ágak elválasztásának elve a mérsékelt kormányzás egyik dimenziójának részletes kibontása, amelyet a kormányzás 'nyelveként' értelmeztem. Az egész kutatás felfedező-feltáró jellegű volt, tehát kimondottan nem egy rawlsiánus vagy társadalmi szerződés-szerű módszerrel dolgoztam, hanem – nagy szavakkal élve – fenomenológiai módszerrel, ami – sajnos – nem éppen elterjedt a politikaelméletben.

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

A sok kisebb munka mellett jelenleg egy anti-Schmittiánus politikai teológián dolgozom. Carl Schmitt híres tézise szerint a fontosabb politikai fogalmaink teológiai eredetűek (a legismertebb talán a szuverenitás); s általában a teológiai és a politikai gondolkodás sokkal párhuzamot hordoz, mint föltételeznénk. Mármost ez eddig inkább módszertani bevezetés. A vita ott kezdődik, hogy Schmitt szerint a keresztény teológiai fogalmak lényegében analogikus viszonyban vannak a nyugati politikaelmélet alapfogalmaival. Ezt Schmitt első ellenfele, Erik Peterson is élesen bírálta, és szerintem igaza volt. De nem elég a bírálat; sokkal érdekesebb, hogy a hasonlóságok és a különbségek feszültsége hová vezet. Ahelyett, hogy nagyon elvont síkon fejtegetném ezt a kérdést, már eddig is több írásomban foglalkoztam a politikai jövő, a politikai vezető utódlásának, a politikai szuverenitás mesterséges örökkévalóságának a kérdésével: ezek olyan húsbavágó politikai kérdések, amelyek közvetlenül kapcsolódnak a teológiához. Ráadásul az utóbbi években egyre inkább arra jutottam, hogy éppen ezek megválaszolásához jóval több elméleti muníciót adnak egyes irodalmi művek – klasszikus drámák és modern regények –, mint az amúgy is gyér számú és korlátozottan releváns politikaelméleti művek. Ezzel pedig a politikaelmélet és az irodalom közötti kapcsolatok kutatásának módszertani kérdéseit is mélyebben föl tudom tárni. Olyan szerzők kerülnek be így a politikai teológia kánonjába, mint Franz Kafka, Robert Musil, Hugo von Hofmannstahl, Hermann Broch: szembeszökő, hogy mindannyian osztrákok (tág értelemben...), szemben a nagynémet Schmitt-tel.

Ajánlanád-e a kutatói pályát fiataloknak?

Nehéz általában beszélni a kutatói pályáról, hiszen az analitikus és spekulatív módszert használók eléggé másként gondolkodnak, más szempontból tekintenek a világra, mint azok, akik terepmunkát végeznek, adatokkal bíbelődnek, modelleket állítanak föl, ellenőrznek, illesztenek, stb. Mégis vannak hasonlóságok. Ezek egy részét csak kissé elcsépelet nagy szavakkal lehet leírni:

a valóság föltárásának és az igazság megkeresésének az öröme, a fegyelmezett gondolkodás, s nem mellékesen a váratlanság, a megértés, a 'rájövés' különleges pillanatai.

Ezek szellemi javak, nem mindenkinek valók és nem mindenki érti, s főleg nem értékeli őket. Ám aki igen, és csak akkor, ha igen, az további javakat is megszerzhet: függetlenséget, szabadságot, némi presztízst; s ha nagyon nem rontja el, akkor sok, az egyenrangúságon alapuló emberi kapcsolatot, itthon és külföldön; általában egy magasabb szellemi és kulturális életminőséget; ellentétben sok más pályával és hivatással, élethosszig tartó izgalmas elfoglaltságot; sőt, ezzel összhangban lassan, de biztosan növekvő anyagi biztonságot is.

Publikációs ajánlás

Jakab, András: *Informal Institutional Elements as Both Preconditions and Consequences of Effective Formal Legal Rules. The Failure of Constitutional Institution-Building in Hungary.* The American Journal of Comparative Law 4 (2020): 760–800.

András alkotmányjogi kutatómunkája önmagában is nemzetközi jelentőségű, és tanulmányai közül többet is ki lehetne emelni. Ez a szöveg azon túl, hogy friss, azok közé tartozik, amelyek a jogelméletet tágabb értelmezési keretbe helyezik, fölhasználva az intézményi és a diszkurzív megközelítéseket is. Ezt az teszi aktuálissá, hogy a magyar alkotmányjogi tradíció önmagában nem képes számot adni a 2010 óta bekövetkező hatalmi átalakulásokkal, az alkotmány szövegének és a hatalomgyakorlás valóságának diszrepanciájával. A jogelmélet és az általam is művelt politikaelmélet közelítése autokratikus környezetben, illetve ilyen jellegű változások magyarázatához és értelmezéséhez elengedhetetlen.

Balázs Zoltán

kutatóprofesszor
TK Politikatudományi Intézet

kutatóprofesszor
TK Politikatudományi Intézet

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Kutatásaim során három fő témakörben értem el nemzetközileg is elismert, kiemelkedő eredményeket:

1. Magyarország nemzetközi kapcsolatai a második világháború utáni időszakban,
2. a szovjet blokk államainak egymás közötti kapcsolatai és szerepük a blokk közös politikájának alakításában,
3. a hidegháború és az enyhülés viszonya, a kelet-nyugati kapcsolatok világpolitikai dimenziói.

Munkámban két diszciplína, a nemzetközi kapcsolatok és a jelenkortörténet sajátos ötvözése, kombinálása jelenik meg. 47 önálló kötet szerzője vagy szerkesztője vagyok, összes publikációim száma 212, az ezekre kapott idézetek száma 1515 (ezek mintegy harmada külföldi), Hirsch indexem: 17.

Enyhülés és emancipáció. Magyarország, a szovjet blokk és a nemzetközi politika, 1944–1991 című monográfiám (MTA TK – Osiris) 2019-ben jelent meg, és mintegy harmincéves kutatómunkám összegzésének tekinthető.

A kötetért 2022-ben Akadémiai Díjat kaptam az MTA Elnökségétől. A könyv nem csupán itthon hiánypótló alapmű, hanem olyan nemzetközi viszonylatban is kifejezetten eredeti szintézis, amely sok ponton újraértelmezi a hidegháború és az enyhülés viszonyát, a szovjet blokk és benne Magyarország szerepét a kelet-nyugati viszony és a nemzetközi politika alakításában. Így a 2022 júniusában a University of North Carolina Press kiadásában megjelenő angol nyelvű kiadás megjelenése után várhatóan külföldön is jelentős hatása lesz.

A könyvben mintegy húsz innovatív elméleti újítást, kategóriát vezetek be a nemzetközi kapcsolatok elméletének és történetének értelmezésébe, a könyv

emellett mintegy további húsz felfedezést tartalmaz. Kiindulópontja, hogy a hagyományos felfogásoktól eltérően az enyhülés politikáját a term nukleáris korszak szuperhatalmi együttélésének alapvető modelljeként, meghatározó kereteként mutatja be, amely 1953-tól 1991-ig mindvégig érvényben volt.

Saját kutatásaimon túl fontos feladatnak tekintem a hazai és a kelet-közép-európai kutatások eredményeinek nemzetközi promócióját, ennek előmozdítására alapítottam meg 1998-ban a projekt alapon, NGO-ként működő Cold War History Research Centert, melynek angol nyelvű honlapja (www.coldwar.hu) máig az egyetlen ilyen jellegű tartalomszolgáltató intézmény az egész volt szovjet blokkban. (A Center együttműködő partnerei a Társadalomtudományi Kutatóközpont és a Budapesti Corvinus Egyetem.) Ez az egész világon népszerű honlap, valamint a Központban 2009 óta rendszeresen ingyenes gyakornoki munkát végző külföldi egyetemisták, és a 2010 óta évente megrendezett nemzetközi diákkonferenciák egyaránt a magyar tudomány jó hírét erősítik a világban.

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

Jelenleg a kelet-közép-európai államok nemzetközi szerepét vizsgálom a szovjet blokk külpolitikájának, illetve a kelet-nyugati viszonynak az alakításában a hidegháború idején, az 1945–1991 közötti időszakban. A legújabb kutatások szerint

a kelet-közép-európai államoknak mind a szovjet blokk politikájának, mind pedig a kelet-nyugati viszonynak az alakításában lényegesen jelentősebb szerepe volt, mint azt korábban feltételezték.

Hasonlóképpen, a Moszkva és szövetségesei közötti, valamint a blokk országok egymás közötti viszonya is sokkal bonyolultabb képletet mutatott, mint amit erről legtöbben ma is gondolnak keleten és nyugaton egyaránt. Néhány, elsősorban nyugati történéssel együtt magam is az új hidegháború-kutatásnak ahhoz az irányzatához tartozom, amely szisztematikus forrásfeltáró munkával igyekszik igazolni a fenti tételt.

Ajánlott publikáció

Bárdi Nándor: *Otthon és Haza. Tanulmányok a romániai magyar kisebbség történetéről*. Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó, 2013.

A romániai magyar kisebbség történetéről valószínűleg ez az eddigi legjobb, komplex megközelítésű, modern szemléletű munka.

Ajánlanád-e a kutatói pályát fiataloknak?

Igen, ajánlanám, mert a kutatói munka rendkívüli inspirációt tud adni az embernek egy életen át. A kutatás és a folytonos gondolkodás szabadsága és egyben kényszere emellett kárpótlást tud nyújtani a mindennapok problémáira, és idősebb korban is segít az elmét fiatalon tartani. Persze azt is tudni kell, hogy e pálya választásakor nálunk az ember le kell, hogy mondjon a földi hívságokról, kényelmes életről, a nyugati kollégák számára természetes elfogadható életszínvonalról. Valamint tudomásul kell vennie, hogy a kutató mindig kutat, ha éppen nem ül a számítógép előtt, akkor „csak” fejben teszi, de valójában nem tud kikapcsolni. Mindez folyamatos és „önkéntes” önkizsákmányoláshoz vezet, ami egy életre szóló kényszerpályát jelent. Ha valaki mindezek tudatában mégis ezt a pályát választja, azt viszont jelentősen kárpótolja, hogy szabad emberként élhet, akkor is, amikor másoknak ez már csak illúzió.

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Az intézményi bizalom mintázatai Közép- és Kelet-Európában.

Kutatásainkban azt találtuk, hogy a nyugat-európai és amerikai adatokhoz képest a bizalom a régiókban sajátos mintázatokat mutat: 1. volatilisabb, 2. jobban függ a politikától, 3. nem függ a jövedelmi egyenlőtlenségtől, 4. nemcsak a szintje alacsonyabb, de egyenlőtlenebb is az eloszlása. Az elméleti következményeken túl a gyakorlatiak is érdekesek, pl. a bizalom és a szabálykövetés vagy a társadalmi együttműködés kapcsolata is más.

Boda Zsolt – Medve-Bálint Gergő (2020) *Politicized institutional trust in East Central Europe*.

Taiwan Journal of Democracy, 2020, 16 (1), 27–49.

Boda Zsolt – Medve-Bálint Gergő (2017) *How perceptions and personal contact matter: The individual-level determinants of trust in police in Hungary*.

Policing and Society, 27(7), 732–749.

Boda Zsolt (2013) *Legitimitás, bizalom, együttműködés. Kollektív cselekvés a politikában*. Argumentum Kiadó.

A közpolitikai napirend Magyarországon.

A Sebők Miklóssal közösen indított Hungarian Comparative Agendas Project (<https://cap.tk.hu/en>) a nemzetközi CAP-hálózatba ágyazódva épít komparatív adatbázisokat a közpolitikai napirendekről a média agendától kezdve a közvéleményen keresztül az országgyűlési napirendekig.

Mindezzel a legnagyobb hazai politikatudományi, és a CAP első kelet-európai adatbázisa jött létre, amelynek elemzése révén a közpolitika dinamikája, a közpolitika alkotás mintázatai, vagy éppen a politikai rezsimek közpolitikai következményei is tanulmányozhatóak.

Sebők Miklós – Boda Zsolt (2021) *Policy Agendas in Autocracy, and Hybrid Regimes. The Case of Hungary* (Palgrave Macmillan)

Boda Zsolt – Sebők Miklós, szerk. (2018) *A magyar közpolitikai napirend. Elméleti alapok, empirikus eredmények* (Budapest: MTA TK PTI)

Kormányzasi stílusok és közpolitikai változás.

A közpolitikai tanulmányok még más társadalomtudományi területekhez képest is jobban be van ágyazódva az amerikai megközelítésekbe. Kutatásaimban az érdekel, hogy a régiókban, Magyarországon milyen kormányzasi stílusok, közpolitika alkotási eljárások azonosíthatóak.

Boda Zsolt (2020) *Ki dönt? Kormányzasi stílusok és közpolitikai változás Magyarországon 2002–2014* (Budapest: Gondolat Kiadó)

Bartha Attila – Boda Zsolt – Szikra Dorottya (2020) *When populist govern. Conceptualizing populism in policy making*. Politics&Governance, 8 (3), 71–81,

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

A most záruló DEMOS projekt kapcsán maradtak még bennem kérdések a populizmussal összefüggésben. Két irányban szeretném folytatni az ott megkezdett kutatásokat. Egyrészt a közpolitikai területen pontosítani a populista kormányzás fogalmát és sajátosságait. Erről nemzetközi kiadónál tervezünk kötetet megjelentetni szerzőtársaimmal. Másrészt az egyéni, attitudinális szinten szeretném folytatni a kutatásainkat a demokratikus képességek és a populista attitűdök összefüggéseiről.

Boda Zsolt

kutatóprofesszor
TK Politikatudományi
Intézet

Publikációs ajánlás

Pozíciómnál fogva nem szeretnék egyvalakit kiemelni, de

jó érzés látni, hogy mennyi értékes publikáció születik a TK-ban a legkülönbözőbb témákban.

A nemzetközi journal-cikkek mellett fontosnak tartom a magyar nyelvű publikációkat is, köztük az átfogó, egy-egy témát több oldalról tárgyaló köteteket is, amelyekből tavaly is több jelent meg mindegyik intézetben.

Ajánlanád-e a kutatói pályát fiataloknak?

Csak annak, akit az érdeklődése, tehetsége eleve ide irányít... Annak viszont igen. Én mindig nagyon élveztem a kutatói életformát, az ezzel járó szabadságot, az állandó intellektuális kihívást, a nemzetközi kapcsolatépítésben rejlő lehetőségeket, a külföldi tanulmányutakat és sok más. Talán szerencsém volt, de szinte mindig jó munkahelyi légkör, kooperatív és segítőkész kollégák vettek körül, így az én percepcióm az, hogy a tudományos munkahelyen az átlagosnál talán kevesebb az egymás „fúrása-faragása”.

Nyilván ennek a pályának is meg vannak a nehézségei, amelyekkel számolni kell. A probléma, amiről talán a legtöbb szó esik az a megfelelő anyagi megbecsülés hiánya. Nem is akarok, tudok ebben érdemit, újat mondani, legfeljebb halkán annyit, hogy tapasztalatom szerint azért az átlagosnál jobb teljesítménnyel, szorgalommal és némi szerencsével hozzá lehet jutni olyan

többletforrásokhoz (pályázatokhoz, ösztöndíjakhoz), amelyek legalább egy kielégítő anyagi színvonalat tudnak biztosítani akár a fiatal kutatóknak is.

Kevesebbet beszélünk a kutatói pályával járó stresszrel, pedig ez is komoly kihívás. A mai, kompetitív, némi-
leg „versenyistálló” jellegű tudomány-csinálásban is kiváltképp fontos lehet, de valójában a kutatás mindig is rakott speciális lelki terheket a kutatókra, mert hajlamosít a maximalizmusra egyfelől, és az önkizsákmányolásra másfelől. Mindkettőt el kell kerülni.

Végezetül a társadalomtudományok társadalmi ismertsége, elismertsége is kihívás lehet – sokakat zavar, hogy már szűkebb családjuknak sem tudják elmagyarázni, mivel is foglalkoznak; nem érzik a munkájuk közvetlen hasznát stb. Ennek kezelésére is vannak technikák: van, akinek az egyetemi oktatás ad értelmet a munkájának, mások civil szervezetekben próbálják gyakorlati tevékenységbe fordítani a tudásukat. Értem ezeket a problémákat, magam is szembesültem velük, de jobban belegondolva

biztos, hogy egy vállalatnál vagy az államigazgatásban dolgozva nem érezném társadalmilag hasznosabbnak magam.

Szóval szerintem kutatni jó, de érdemes átgondolni vagy méginkább folyamatosan reflektálni arra, hogy mivel jár, és az előnyöket hogyan tudjuk növelni, a kihívásokat pedig kezelni.

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Pár éve NKFIH kutatás keretében Hegedüs Józseffel (Városkutatás Kft) kezdtük vizsgálni a devizahitel-válság kialakulását és következményeit a lakásrendszer kontextusában. Még most is folyik a kutatás, bár támogató nélkül. Az SZI-ből Győri Ágnessel és Kószeghy Leával dolgozunk együtt a témán.

Kiinduló az államilag támogatott, lakásprivatizációt előtérbe helyező, lakásfinanszírozást felszámoló lakáspolitikára volt. 1990 után ez torz lakásrezsimhez, lakásszisztémához vezetett, amely a piaci hitelekkel finanszírozott magántulajdon szélesítésében látta a megoldást, az alacsonyabb jövedelműek lakáshelyzetének rendezésére is. A 2000-es évek elején kezdődő hitelpiaci expanzió, a kamat- és egyéb támogatások után 2004-ben megjelent az alacsony kamatozású, kockázatos, deviza alapú hitel is. Ez a 2000-es évek elején reális stratégiának tűnt, hiszen mind az intézményi, mind a lakossági szereplők számára tarthatónak látszott a jelzálog-hitelezésre épülő megoldás. A 2008-as nagy pénzügyi válság jelentős változásokat hozott a lakásrendszerben. A lakásépítés lebényt, a piaci tranzakciók száma zuhant, a jelzáloghitel-finanszírozás lényegében leállt, és a jelzáloghitel-hátralék (és a letiltás) kritikus társadalmi problémává vált. 2009 és 2015 között a kormány számos intézkedést vezetett be a deviza-jelzáloghitel-válság megoldására, melyek közül néhányat az elemző média unortodoxnak nevezett. Megindult a veszteség költségeinek elosztására irányuló politikai-társadalmi vita, amelyben a szereplők többnyire ellenérdekeltek voltak. Az egységes értelmezést inkompatibilis értelmezések és különféle megoldási javaslatok váltották fel. Kutatásaink, a szereplők alkalmazkodási stratégiáinak és viselkedésének elemzésével újra csak megmutatták az aktuális lakásrezsim torz elemeit. 2015 után a nemzetgazdaság EU-támogatásokból finanszírozott stabilizációjára épülő új lakáspolitikára épített, elfeledkezve a megelőző másfél évtized kudarcairól. 2015-re a devizahitel-állományt forintheletre váltották át. Sajnálatosan, ma a magánbérleti szektor az egyetlen életképes választás a megfelelő pénzügyi eszközökkel (pl. családi transzfer, hitel) nem rendelkező fiatal párok és háztartások számára. A kutatást még nem zártuk le. Most éppen a Nemzeti Eszközkezelő szerepét és azt a generációt vizsgáljuk, melynek egyre kisebb az esélye arra, hogy saját tulajdonú lakáshoz jusson.

Csizmady, Adrienne – Hegedüs, József – Nagy, Gyula (2017) *The effect of GFC on tenure choice in a post-socialist country – the case of Hungary*. International Journal of Housing Policy, 17: 2, 249–275.

Csizmady Adrienne – Hegedüs József – Vonnák Diána (2019) *Lakásrezsim és a devizahitel-válság: intézményi és egyéni stratégiák*. Szociológiai Szemle 29: 1, 4–32.

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

A várostervezés működésmódja és anomáliái, többek között a Budapest körüli agglomerációs településeken. Az 1989-es rendszerváltás után a szuburbanizációval kapcsolatos és azt erősen befolyásoló egyik legfontosabb intézményi változás a város körüli önkormányzatok önállósá válása volt. Ez viszont, mint tudjuk, a szuverén működés megfelelő finanszírozása nélkül történt. A változás így gyakorlatilag megszüntette a középszintű tervezést, és ellehetetlenítette a települések közötti együttműködést, amit a gyors poszt-szocialista privatizáció rendszerszintű politikai korrupciója is erősen akadályozott.

Az együttműködés és a racionális tervezés teljes hiányának nemcsak olyan káros következményei lettek, mint az elit szegregáció, a környezeti károk vagy a társadalmi igazságtalanság, hanem a főváros gazdasági és lakhatási potenciáljának csökkenése is.

Ezen a kérdéskörön belül külön figyelmet fordítunk a helyi öslakosok és a beköltözők érdekonfliktusaira, eltérő településformáló eréjére, a beköltözők helyi politikába kapcsolódási technikáira és az EU-s források felhasználásának mintázataira. A témán dolgozó kutatócsoport tagjai: Bagyura Márton, Hilbert Bálint, Kószeghy Lea, Olt Gergely és Palaczkó Botond.

Publikációs ajánlás

A tanulmány, amit ajánlok, azért fontos számomra, mert egyrészt szorosan kapcsolódik a fő kutatási témáimhoz, másrészt olyasfajta új kutatási eredményt hozott a regionális tudományokban, amelyet csak interdiszciplináris kutatócsoport érhetett el.

Tóth, G – Wachs, J – Di Clemente, R – Jakobi, Á – Ságvári, B – Kertész, J – Lengyel, B. (2021) *Inequality is rising where social network segregation interacts with urban topology*. Nature Communications 12 Paper: 1143.

Miért szeretsz a TK-ban dolgozni?

A TK fantasztikusan jó tudományos műhely.

Kiváltságosnak érzem magam, hogy főállásban kutató lehetek egy olyan helyen, ahol minden feltétel adott arra, hogy Nyugat-Európában is versenyképes kutatási eredményeket produkáljunk.

Ennek viszont az az ára, hogy – legalábbis az én területemen – nem elég egy témával foglalkozni. Az utóbbi időben leginkább a tága értelmzett fenntarthatóság problémaköre köré szerveződnek a kutatási témáim (várostervezés, vidék, kistermelők, bevásárló közösségek, megfizethető lakhatás és energiaszegénység, klímaszorongás stb.). A témák sokfélesége azt is magával hozta, hogy a korábbinál több kutatóval van szorosabb együttműködésem. A korábban felsorolt kutatókon túl Csurgó Bernadettel, Kovács Imrével és Meggyesi Boldizsárral dolgozom most együtt, és a BME Urbanisztika Tanszékének oktatóival vannak közös projektjeink.

Csizmady Adrienne

Kutatóprofesszor, TK Szociológiai Intézet

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Albert Fruzsinaval az 1998-as Társadalmi Riportban A barátokról című tanulmány megjelenése óta több országos reprezentatív minta segítségével vizsgáljuk a személyes kapcsolathálózati struktúrát és változásának trendjeit: hogyan alakulnak a bizalmas – családi és nem családi – kapcsolatok; a társadalmi integráció elemzése a gyenge kötések, ún. pozíció-generátoros foglalkozási blokkok segítségével; mi történik a baráti

kapcsolatokkal, ki volt és ki ma a barát. A 2021-ben a Social Networks-ben megjelent tanulmány ennek a több évtizedes munkának egy, a bizalmas kapcsolatokra fókuszáló összefoglalása:

Albert Fruzsina – Koltai Júlia – Dávid Beáta (2021) *The increasing importance of friends: Changes in core discussion network composition in post-communist Hungary between 1997–2015*. Social Networks 139–145.

Eszerint a magyar felnőtt lakosság körében a bizalmas kapcsolathálózat struktúrája átalakult:

nő a bizalmasnak tekintett „közele” jó barát jelentősége, és ezzel egy időben a családi kapcsolatok közül különösen a társ mint bizalmas jelentőségét veszti.

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

1. A személyes kapcsolathálózat struktúrájának fent leírt átrendeződését már a Covid19 előtt mértük és figyeltük. A járvány megjelenésével, a lezárások következtében a személyes kapcsolatok azonnal még inkább fókuszba kerültek. A TK SZI több – kvantitatív és kvalitatív – kutatásában is résztvettünk, melyek segítségével a változásokat, hatásokat részletesen több aspektusból is elemezni és publikálni kívánjuk.

2. A Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézete vezetésével 2011-től, a KRSZH (Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózat) megalakulása óta utánkövetjük a szakkollégiumi hallgatókat. Jelenleg a szakkollégiumból időközben a munkaerő piacra került alumni hallgatók kérdezése zajlik. Tervünk ez alapján a hátrányos helyzetű roma és nem roma hallgatók mint első generációs értelmiség sikeres beilleszkedésének vizsgálata. Kutatói teamünk a TK KI-ban Durst Judit vezette kutatócsoporttal (Társadalmi mobilitás és etnicitás kutatás) közös pályázat keretében kíván a továbbiakban együttműködni.

Sikeres kutató

Kutatói pályafutásom elején, a 90-es években a társadalomtudományt művelők körében a teammunka, közös kutatás és különösen a több szerzős publikálás inkább kivételnek számított. A szociológia területén bár senior kutatók vezetésével OTKA és egyéb kutatásokban fiatal kutatók is résztvettek (terepmunka, kérdőívesítés, interjúzás) az eredmények közlése (monográfia vagy folyóirat cikk) már csak egyszemélyben történt. Bár annak idején az „egyszemélyes intézmény” sikeres kutatói stratégiának tűnt, számomra már akkor is sokkal fontosabb volt a kutatók közti együttműködés, ahol közös, jól felosztott munkamegosztás mellett eredményes, mérhető teljesítmények születtek.

Mára viszont egyértelmű, hogy hosszútávon sikeres kutatók azok lesznek, akik kezdő és senior kutatóként egyaránt együttműködésen alapuló teammunkában dolgoznak.

Hosszútávon fenntartható stratégia az, ha a fiatal kutatók seniorok vezette kutatócsoportokban (3–5 fő) szerzik meg, gyakorolják be a tudást: maguk vagy a seniorok segítségével kiválasztják, megtalálják az őket különösen érdeklő (al)témákat, majd azokat elméleti és módszertani szinten is tovább gondolják. Ezekből lesznek később az önálló témák. A senior kutatók tulajdonképpen a vázát, a kutatás ívét biztosítják: ötleteket adnak, pályáznak és legfontosabb, hogy kidolgozzák, illetve folyamatában kísérik a munkát (pl. publikálás).

Ajánlott publikáció

A fent leírt sikeres kutatói karrier és stratégia, bár lehet, hogy idealisztikus, de megvalósítható. Erre jó példa a TK Számítógépes Társadalomtudomány – RECENS (Research Center for Educational and Network Studies) kutatócsoportja.

Az eredeti társadalmi kapcsolatháló-elemzés műhelyt Takács Károly 2010-ben a Corvinus egyetem keretein belül hozta létre, ami a „Lendület” kutatás támogatásával 2012 óta az MTA TK keretein belül működik, mára 32 kutatóval. Konkrétan egy tanulmányt nehezen tudnék ajánlani, a teljes publikációs lista a honlapon megtalálható.

Dávid Beáta

kutatóprofesszor, TK Szociológiai Intézet

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Az elmúlt években több alkalommal a rászoruló embereknek nyújtott közvetlen segítség és a közéleti részvétel kapcsolatát tanulmányoztam. 2015-ben az Európán kívülről érkező menekültekkel való civil szolidaritást vizsgáltuk, és egyrészt azt találtuk, hogy

a jótékonyosság a cselekvést megelőző közéleti elkötelezettség következménye.

Másrészről a civil jótékonyági akciókban való cselekvő részvétel, a szenvedéstől való megérintettség a rászorultság okaival szembeníti a politikától magukat korábban elhatároló aktorokat is, növeli a közéletre való nyitottságukat és felelősségtudatukat. Kolleganőmmel, Zakariás Ildikóval közösen írt tanulmányunkban ezt a dinamikát két szempontból értelmeztük, egyrészt a jótékonyosság általános irodalma felől, amellyel kapcsolatban a jótékonyosság politizálódása mellett foglalunk állást, másfelől a magyar civil társadalomnak a közélethez való viszonya szempontjából. Ez utóbbival kapcsolatban azt állítottuk, hogy a menekültekkel való szolidaritás közéleti implikációja újabb érv a magyarországi közélet fragmentált, informális és performatív működésével szemben, a maga lehetőségeivel és korlátaival együtt.

Egy ehhez a kutatáshoz kötődő másik tanulmányban arra tettem kísérletet, hogy rámutassak, hogy a menekültekkel való szolidaritás miként épült a társadalmi kategorizáció és identifikáció meglévő folyamataira. A 34 interjú azt mutatta, hogy a szolidaritást kísérő reflexió középpontjában segítők és segítettek viszonya áll, amelyet két átfogó reprezentációs stratégia határoz meg. Az egyik az azonosságot hangsúlyozza, vagyis az elbeszélők a segítők és segítettek azonosságának felépítésére és alátámasztására fektették a hangsúlyt. Az azonosság logikája a segítők bemutatását a menekültekéhez hasonló sorssal, identitásokkal, tulajdonságokkal jellemzi, amihez az üldöztetés sorsközösségét alátámasztó kulturális emlékezeti narratívák, a reflektált társadalmi kategóriák közül pedig a kisebbségi és migráns kategóriák kapcsolódnak szoroson. A szolidaritás-elbeszélést meghatározó második reprezentációs stratégia a különbségre (othering) épül, amely azonban jellemző módon nem magára a különbözőre irányítja a figyelmet, hanem a különbséget áthidaló morális univerzálékra. A segítők elbeszéléseknek a felelősségről szóló beszéd kerül a középpontjába. Ez a morális érvelés határozza meg a segítők éni bemutatását, ami egyfelől a szolidaritást normalizáló élettörténeti keretkezéssel, másfelől a morális érveléshez szorosabban kapcsolódó társadalmi kategóriákkal (nemzeti, kozmopolita és vallási kategóriák) valósul meg.

A kvantitatív (survey) és kvalitatív adatokra egyaránt épülő kutatás egy tágabb nemzetközi együttműködés része lett, amelyből született tanulmányokat, Celine Cantattal és Ludger Priessel közösen szerkesztett kö-

tetben jelentettük meg. A könyv fejezetei empirikus kutatások alapján a civil társadalmi szerepvállalás különböző aspektusait, struktúráit és formáit tárták fel az Európai Unió több országában, és azóta úgy hivatkozzák, mint ami először mutatta be a menekült segítség területén megszerveződő szolidaritás politizálódásának módjait, okait és következményeit.

A szolidaritással kapcsolatos irodalomban kapott helyet az az írásom is, amely a félelem politikájának kiépülését és szolidaritás felszámolását mutatja be egy a magyar-szerb határ közelében található faluban végzett etnográfiai kutatás alapján.

2020-ban a szolidaritás témájához a Covid-járvány első hulláma alatt megjelent szolidaritási formák tanulmányozásával tértünk vissza. A segítők szervezeti kötődéseit és élettörténeti beágyazottságát; motivációit és legitimációs formáit vizsgáltuk, és ezek együttes elemzésével a közvetlen segítség, gondoskodás és a társadalmi felelősség összefüggéseire világítottunk rá. A motivációk vizsgálatával rámutattunk, hogy a szolidáris cselekvés elbeszélését más esetekben is meghatározó morális és élettörténeti elbeszélések itt is megjelentek. Fontosabbnak látszottak ugyanakkor azok a professzionális narratívák, amelyek sok esetben a konkrét megoldásokra helyezték a hangsúlyt.

Interjúalanyaink a segítő tevékenységeket részben öntudatlanul, részben nagyon is tudatosan igyekeztek távol tartani a közélettől.

Ez az a depolitizálás, amelyről a szakirodalom beszél, sok esetben azonban a depolitizálásnak egy sajátos esete, amelyben a politika mentális, fenomenológiai értelemben jelen van ugyan, de a félelem miatt, hogy egy kriminalizált környezetben tönkreteljen a cselekvés és együttműködés lehetőségét, távol tartják a beszédet, a cselekvés közös értelmezésétől.

kutatóprofesszor
TK Kisebbségkutató Intézet

Feischmidt Margit

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg?

1. Az Európai Unió belüli vándorlás meg tapasztalásában és elbeszélésében megjelenő értékek és ideológiák, transznacionális mobilitás és transznacionális politika viszonya
2. Közügyek értelmezése és ennek a változásai a multietnikus falvakban, különösen roma és nem roma relációban; társadalmi konfliktusokra adott identitás-politikai válaszok

Publikáció ajánlás

Kovács Imre – Czibere Ibolya (2021)
State Populism in Rural Hungary. Rural Sociology.

A tanulmány az állami konzervatív populizmus (vagy neotradicionális/neokonzervatív populizmus) társadalmi támogatottságának okait keresi a magyarországi rurális terekben. Nagyon meggyőzően mutat rá a szociálpolitikai eszközök és a kizárás, ellenségképzés politikai integrációs és társadalmi különbségeket befagyasztó hatásaira. Személyesen leginkább az keltette fel az érdeklődésemet, ahogyan a helyi identitáspolitikákról, azok jelentőségéről gondolkodnak a neotradicionalista és autoriter rendszer alulról építkező formájaként.

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

2019 végén, 2020 elején – Boda Zsolttal közös kutatásom keretében – készítettem kb. kéttucatnyi interjút olyan magyar közigazgatási (felső)vezetőkkel, akik 2010 előtt is és 2010 után is voltak (valamennyi ideig) vezetői pozícióban. Azt próbáltam tőlük megtudni, hogy a 2010 után kibontakozó illiberális kormányzás hogyan jelent-jelenik meg a közigazgatás, a közpolitika-csinálás napi gyakorlatában, hogyan alakítja át a központi közigazgatás működését, formális és informális struktúráit és folyamatait.

Az interjúalanyok – aki közül többen maguk is a 2010 utáni átalakulás fontos szereplői voltak – tehát jó összehasonlítási alappal rendelkeztek annak megítéléséhez, hogy mi, hogyan és mikor változott a közigazgatás gyakorlatában a 2010-ben és azóta kibontakozott rendszerszintű változások következményeként. (Zárójelben: többen közülük csodálkoztak, hogy rajtuk kívül más is van, aki „túlélte” a 2010-es váltást.)

A beszélgetések nagy része rendkívül érdekes, tanulságos – esetenként egyenesen felvillanyozó – volt. Az interjúalanyok meglepően nagy része mutatott arra hajlandóságot, hogy kritikailag és nyíltan leírja és értékelje az általa tapasztalt változásokat. Az ebből a kutatásból származó írásos eredmények részben megjelentek, részben a publikációs folyamat korai fázisban vannak.

Hajnal György

kutatóprofesszor
TK Politikatudományi Intézet

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

Jelenleg kicsit köztes állapotban vagyok: több kutatási irány, amellyel az elmúlt években foglalkoztam, „kifutott”; legalábbis most így érzem. Az utolsó publikációs eredmények az elmúlt napokban-hetekben születtek meg (esetenként még csak a benyújtás szintjén), új terveket pedig még nemigen szőttem. Mindazonáltal nyáron kezdődik egy új, ötéves nemzetközi (Horizon) kutatás *resilient public services* témakörben, amelynek a magyar ágát vezetem. Mivel elég jó (és általam jól ismert, számomra „kezelhető” dolgokkal foglalkozó) társaság verődött a projektben össze, arra számítok, hogy érnek majd inspirációk ebből az irányból; emiatt jelenleg kivárok, nem keresek aktívan új kutatási problémákat.

Mitől lesz valaki sikeres kutató?

A kérdés – gondolom – a társadalomtudományban dolgozó kutatókra vonatkozik. Amennyire látom, vannak egyrészt általában vett jellemvonások és készségek, amelyek hozzásegítenek a sikerhez. Másrészt viszont a különböző karrierszakaszokban ezek némileg változnak, különböznek is.

Ami az előbbi tulajdonságcsoporthoz tartozik, az elmélyülésre, az önálló és „önvezérelt”, akár hosszú időtávokat is átfogó munkálkodásra való hajlam a karrier egészében fontos. Egy ilyen hajlam azt is jelenti, hogy a kutató nem (csak) a külső ösztönzők erőterében cselekszik, hanem ezektől függetlenül is örömet talál és értelmet lát az elmélyülésben.

Szintén ilyen az (ön)kritikus és (ön)reflexív attitűd, melynek révén a kutató folyamatosan (felül) vizsgálja, (újra)értékeli az őt körülvevő és az ő általa is vallott-követett tudományos értékeket, elveket, konvenciókat és hiedelmeket.

Az önfegyelem, a tevékenységek tudatos és szisztematikus megtervezésének és e tervek nagy mértékben tudatos és feszes végrehajtásának képessége főleg a korábbi karrierfázisban kiemelkedő fontosságú, mind a napi tevékenységek, mind az életvezetés szintjén. A későbbi karrierszakaszokban – talán azért is, mert az előbbi képességek némileg rögzülnek, beépülnek – inkább a soft skill-ek, ezen belül is a „people skill”-ek kerülnek előtérbe. A társas és szervezeti/szervezeti helyzetek (konfliktusok, szándékok, korlátok stb.) megértésének és kezelésének, a bizalomteremtésnek és együttműködésnek, a „megfelelő emberek” megtalálásának és a feladatok delegálásának képessége érdemel e körben kiemelt figyelmet.

Kapitány Ágnes

Professor Emerita, TK Szociológiai Intézet

Legfrissebb kutatási eredményünk

A szimbolizáció. Hogyan cselekszünk szimbólumokkal? című könyvünkben (Ventus-Kocsis kiadó, 2021) negyven év legfontosabb kutatási eredményeit kívántuk összegezni, illetve az empirikus kutatások elméleti következtetéseit bemutatni.

Alapvető célunk volt megérteni és megértetni a világ szimbolikus megközelítésének sajátosságait, természetét és működését,

s mivel a szimbólumhasználat mind a világ megismerésének, mind mások befolyásolásának igen hatékony eszköze, rendkívül fontosnak tartjuk, hogy minél több ember képes legyen tudatosan használni ezt az eszközt, s másfelől képes legyen felismerni, amikor ezen eszköz felhasználásával mások befolyásolni próbálják. Főbb témakörök: A szimbolizációs folyamat összetevői, tárgyak és terek szimbolikája, hatalom-, presztízs- és státuszjelek szimbolikája, értékrendszerek szimbolikája, nemzeti és egyéb identitássi szimbólumok, korszakok világkép-szimbolikája, a szimbolizációs folyamat összetevői: a szimbólumok polisémikus jellege, az értelmezés különbségei, a szimbólumok egymásra épülése, a kontextus szerepe, szimbólumrendszerek és konfliktusok, a szimbolikus jelentések gyengülése, illetve a szimbólumok hatása a társadalomra: hogyan cselekszünk szimbólumokkal?

Jelenlegi kutatási témánk

A mindennapi élet magyarságszimbólumai. 1997-ben, vagyis éppen negyedszázada készült az az országos reprezentatív mintán lefolytatott kérdőíves vizsgálat, amelyben a mindennapi élet magyarságszimbólumaira kérdeztünk rá. A kutatás eredményeit *Magyarság-szimbólumok* című, három kiadást elért könyvünkben dolgoztuk fel (3. bővített kiadás: *Magyarság-szimbólumok*, Európai Folklor Intézet, Budapest, 2002), illetve MTA doktori disszertációnkat is 2004-ben e témakörben védtük meg. Azóta többször is felvetődött, érdemes lenne e kutatást megismételni: milyen változások történtek az elmúlt időszakban? 2021. novemberében lebonyolódott az újabb adatfelvétel országos reprezentatív mintán, értelmiségi mintán és a határon túli területekre kiterjedő mintán. (Hosszabb előkészítő munka után és egy pilot study eredményeképpen a kérdőívet némiképp módosítottuk, illetve újabb kérdésekkel és itemekkel bővítettük). Az eredmények feldolgozása 2022-ben várható. Egyik legfontosabb célja, hogy az identitástudat mindennapi élethez kapcsolódó minél szélesebb körű (minél több elemét feltáró és értelmező) leírását és összegzését adjuk, illetve jelezzük a 25 év legfőbb változási tendenciáit.

Kapitány Gábor

Professor Emeritus
TK Szociológiai Intézet

Ajánlanátok-e a kutatói pályát fiataloknak?

A kutatói pálya végigkíséri életünket, immár csaknem öt évtizede. Ez alatt az időszak alatt megtapasztaltunk sok nehézséget, de ennél jóval több szellemi kihívást és izgalmat. Úgy gondoljuk, hogy olyan összetett és olyan gyorsan változó világban élünk, ami rendkívül fontossá teszi a komplex társadalomtudományi kérdésvetéseket és elemzési módszereket.

Ráadásul kiemelten fontosnak tartjuk, hogy ezek az értelmező kutatási eredmények egy szélesebb olvasóközönséghez is eljuthassanak, s így a rendkívül leegyszerűsített közbeszéd helyett differenciáltabban láthassuk és láttathassuk a világunkat.

A kutatói pályát mi elsősorban olyan, a pálya iránt mélyen elkötelezett, „belülről irányított” fiataloknak ajánlanánk, akikben van kellő szellemi nyitottság, kreativitás, akaraterő társadalom-megismerési céljaik végigvitelére, akár a mainstream elvárásoktól függetlenül is.

Ajánlott publikációk

Igen nehéz a rendkívül gazdag kutatási és publikációs eredményekből kiemelni egyetlen kollégát, most hármat ajánlanánk:

Feischmidt Margit (2014) (szerk.) *Nemzet a mindennapokban*, mely a lehetőségek szerint tárgyilagosságra törekedve foglalkozik a nemzeti identitás alakulásának és átalakulásának ma oly égetően fontos kérdéseivel.

Gross Dániel – Szabó Andrea (2019) *A politika és a magyar fiatalok*, mely longitudinális megközelítésben is foglalkozik a politika és a magyar fiatalok bonyolult viszonyrendszerével.

Valuch Tibor (2020) *Mindennapi történeteink*, mely az Annales iskola legjobb hagyományait folytatva, plasztikusan mutatja be, hogy a mindennapi életben hogyan formálódnak nagyívű történelmi folyamatok.

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Négy kutatási területen jelentek meg fontosabb munkáim, amelyek jól tükrözik az életművem is jellemző tematikai sokféleséget.

A társadalmi integrációval kapcsolatos kutatásokat tíz éve kezdtük el egy változó összetételű, viszonylag nagy létszámú kutatócsoporttal, amelyben egyaránt dolgoznak fiatal kutatók és érett pályatársak. Négy nagyobb és három rövidebb kötet jelentettünk meg, a folyóirat-tanulmányokkal együtt összeségében száz közeli publikációt.

Az integrációs kutatásban a magyar társadalom egyenlőtlenségeinek egy alapjaiban új megközelítésű módszerét dolgoztuk ki, beleértve az integrációs modellt is.

A módszer alkalmasnak bizonyult a társadalmi egyenlőtlenségek, más modellekhez hasonlítva összetettebb elemzésre, amelyet szakmai figyelem és egyre erősebb közérdeklődés kísér. A teljesség igénye nélkül a magyar társadalom politikai integrációját, az integráció mechanizmusainak az intézményi összetevőit, az értékek és kapcsolatok változását, a mobilitási tendenciák leírását, a nyugatra történő migráció részleteit és a magyar kisebbségek és az anyaország kapcsolatait, a települési és regionális integrációt, a társadalmi integráció legfontosabb intézményének, a családnak

az integrációs funkcióit, valamint az új redisztribúció mértékével és rendszerével kapcsolatos kutatásokat emelném ki.

A vidékkutatások területén az állampopulizmus és a hatalmi viszonyok vidéki vonatkozásairól jelent meg úttörő elemzésünk. Több írást publikáltam társzerzőkkel a földhasználat és földhasználók témaköréről, illetve a falusi lakosság számának a változásáról 1990 után. Nemzetközi kutatási programhoz kapcsolódva írtam meg a gazdaságokat megőrlő fiatal gazdanemzedékek, a gazdálkodásba újonnan belépő generációk és a községekbe beköltözők hozzájárulását a helyi társadalmak fejlődéséhez Magyarországon, illetve mindezen témák nemzetközi összehasonlító elemzését. Többszerzős tanulmányt publikáltunk a magyar

és a lengyel vidék elnéptelenedési folyamatairól és helyi társadalmak és az önkormányzatok válaszáiról, valamint a falusi fiatalok földrajzi immobilitásáról, mobilitásáról.

Kapcsolódik ugyan az integrációkutatáshoz, de mégis külön említem a redisztribúcióval és a fejlesztési projektek és hatalom kapcsolatával foglalkozó elemzéseket, amelyek lényeges hozzájárulást képviselnek a politikai rendszer, a társadalmi újratermelési folyamatok és a gazdaság kölcsönhatásainak a megismerésben.

A fenntarthatóság, a klímaváltozás menedzselése, az energiahasználat, a mesterséges intelligencia a precíziós mezőgazdaságban képezik a negyedik témakört, amelyről tanulmányaink jelentek meg, szinte mind angolul.

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

Az integrációs kutatás eredményeinek a nemzetközi megismertetése a legfontosabb feladat, ami rám, ránc vár, beleértve a projekt alapú gazdaság legújabb elemzéseit is. Régi kihívás a városi és vidéki társadalom összehasonlító elemzése, a vidéki kultúra, identitás és a hatalmi viszonyok elemzése. A 2021-ben elkészült 5000 fős felvétel elemzése és a korábbiakhoz hasonlítva szisztematikusabban felépített kötetek összeállítása a post-COVID társadalomról, esetleg a társadalmi integrációról szóló monográfia megírása. Külföldi barátommal tervezem egy úgynevezett „harvest book”-ban összefoglalni mindazt, amit az európai vidékről tudunk. Az agrárium technikai megújulása is fontos elemzési témákat tartalmaz. És lehet, hogy nem kerülhetem meg a NER társadalom átfogó elemzését sem.

Miért szeretsz a TK-ban dolgozni?

Mert minden segítséget megkapok a kutatásaimhoz, amelynek semmilyen korlátozását sem kellett megélnem eddig. Szabadon dönthetek a kutatásom témáiról, nemzetközi kapcsolataimról, a publikációimról, és a sajtónyilvánosságban történő szereplésemről.

Egészen kivételes tehetségű kollégákkal adatott meg az együttműködés, akiknek a többségéhez évtizedes munkakapcsolat köt.

Publikációs ajánlás

Szabó Andrea politikai integrációval foglalkozó munkáit ajánlom, amelyek teljesen új megközelítésben elemzik a hatalom és társadalom kérdéskörét.

Kovách Imre
kutatóprofesszor, TK Szociológiai Intézet

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Szeretem, ha az, amiről kutatok, mások számára is használható és elérhető marad: azaz nem csak a kutatásból készült publikáció, hanem maga a kutatási dokumentáció is visszakerül a körforgásba, akár az oktatásban, vagy egy follow-up projektben, akár úgy, hogy a kutatási dokumentumokat megosztom.

**És magam is szeretek mások kutatási anyagai-
val dolgozni: az előttem járó szociológusok
észjárását megismerni és megérteni.**

Az elmúlt évtized számomra két ilyen, az egyéni kutatói ambíciókon túlmutató projekt jegyében telt. Az egyik a COURAGE volt, amelyben szociológus kollégáimmal és egy nagyobb európai kutatói közösséggel a szocialista korszak kulturális ellenállásának formáit tártuk fel és regisztráltuk egy digitális „katalógusban”. A projekt számos eszmétörténeti és módszertani kérdéssel szembesített bennünket, a történészekkel való szoros együttműködés pedig világosabbá tette saját diszciplínánk határait is. Ezzel nemcsak témájában vitt közelebb egyfajta önreflexív, kreatív szociológiai program felé, de tágitotta olyan szociológiai fogalmak

jelentését is, mint például a reziliencia és a rezisztencia – összességében pedig arra ösztönzött, hogy az 1989-es rendszerváltáshoz fűződő kapcsolatunkat újragondoljuk.

A másik kutatási „eredmény” egy korábban indított, de azóta is szakmai prioritásaim közé tartozó feladat, amely immár önálló szervezeti egységként működik a TK-n belül: ez pedig a Kutatási Dokumentációs Központnak és „szülőanyjának”, a 20. Század Hangja Archivum és Kutatóműhelynek a létrehozása. Kutatási infrastruktúrák nem jönnek létre egy csapásra, több OTKA-projekt alapozta meg e „intézmények” felépítését is. A magyar szociológia örökségének megőrzése sok évet emésztett fel a kutatócsoportunk életéből. Az összegyűjtött kutatási alapanyagok immár digitalizálva érhetők el az archívumunkon keresztül.

Nekem, akinek az egyik legkedvesebb szakmai időtöltése az interjúzás, interjú-elemzés, ezek az archívumi kollekciók kissé úgy működnek, mint egy időgép.

S noha az idő múlásával történetiségük egyre nagyobb jelentőségre tesz szert, belső szerkezetüket tekintve továbbra is tisztán szociológiai forrásokként értelmezhetők és ezzel nemcsak az egykori szereplők, hanem saját tudományom is történeti perspektívába kerül.

kutatóprofesszor
TK Szociológiai Intézet

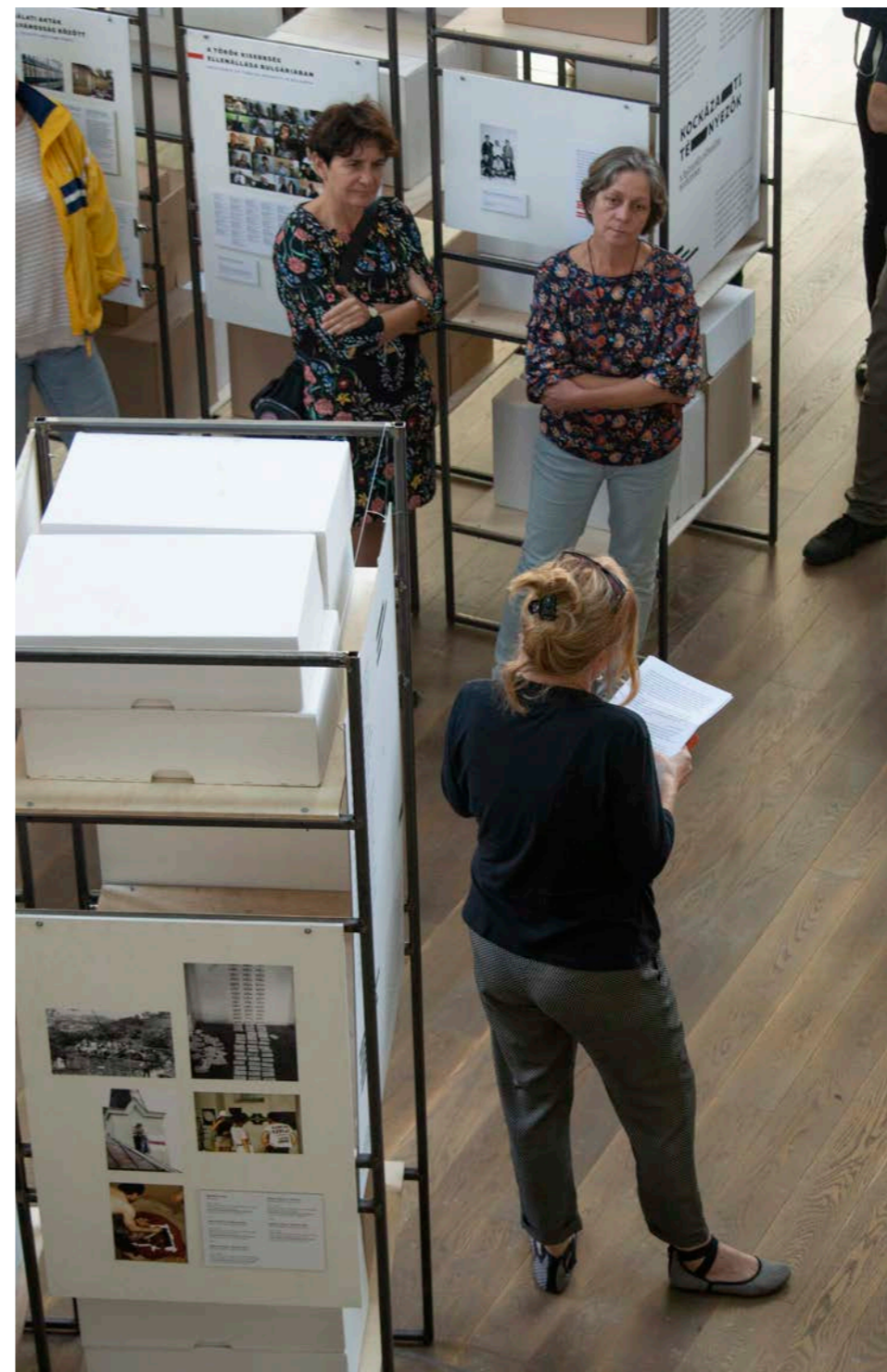
Kovács
Éva

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

Évek óta foglalkoztat, hogy miképp változtatja meg a digitális forradalom szociológiai gondolkodásunkat. Lehetőségeket teremt-e új kutatási kérdések megfogalmazására? Alkalmazható-e olyan szociológiai forrásokra, amelyek még e korszak előtt keletkeztek? Mivel a kilencvenes évek óta rendre visszatérek másik kedves témámhoz, a társadalmi emlékezethez, most egy olyan nagyobb kutatás tervét dédelgetem, amely a második világháború utáni társadalom egyik markáns – elhallgatott, nem kibeszélt, de egyfajta kettős kommunikáció segítségével mégis életben tartott – diskurzív trópusát, a soához fűződő belső, csoporton

belüli viszonyt tárná fel. Míg a soá túlélőivel több tízezer interjú készült a világ nagy oral history archívumai számára, a második generációt Magyarországon kívül sehol nem kutatták szisztematikusan, s még ezekről is alig jelent meg publikáció, s ha mégis, akkor az elsősorban a társadalmi és egyéni traumák felől közelítette meg a kérdést. A 20. század Hangja Archivuma őrzi mindhárom, a 80-as évek második felében és a 90-es évek elején készült interjúk kutatás nyersanyagait. Azt tervezzük, hogy ezeket az interjúkat a szövegelemzés legkorszerűbb módszereivel fogjuk megvizsgálni és az első generáció (a soá túlélői) immáron könnyen hozzáférhető elbeszéléseivel összevetni, hogy megértjük, milyen ösztársadalmi, diskurzív „csele” hozza létre azt a tapasztalatot, hogy a második nemzedék tagjai közül sokan úgy érezték, hogy zsidó származásukra rá kellett jönniük, s szüleik tapasztalatai évtizedeken keresztül rejtve maradtak előttük.

Ajánlanád-e a kutatói pályát fiataloknak?

Csak ezt a pályát ismerem, így megalapozottan más pályát nem is igen tudnék ajánlani. De jó szívetel csak azokat a fiatalokat beszélném rá, akik szívesen mélyednek el társadalomtudományos kérdésekben, akkor is, ha arra sokáig nem találhatnak megnyugtató választ. Olyan fiatalokat, akik magát a gondolkodást élik meg hivatásként, nem csupán egy alkalmazott módszer, vagy impozáns elmélet ragadja meg őket.

Azoknak, akiket a megismerés vágya valóban nem hagy nyugodni – akár magukban, akár egy kutatói csapatban úzik is ezt a mesterséget.

A kutatói pálya ugyanis – minden jól ismert hátránya mellett – még mindig a társadalmi elithez köt és olyan szabadsághoz vezethet, amely más, rangos szakmákban nem adatik meg.

Publikációs ajánlás

Nem egyetlen publikációt, hanem egy egész folyóiratot szeretnék ajánlani: REGIO. Kisebbség, Kultúra, Politika, Társadalom. Egyrészt, mert idén ünnepli a 30. születésnapját, másrészt pedig azért, mert talán az utolsó otthona a magyar nyelvterület és kisebbségtudomány interdiszciplináris kutatásainak.

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Évtizedek óta érdekel a politikai vezetők szerepe, különösen a demokrácia és a verseny kontextusában (lásd *Vezér és demokrácia*, Budapest: L'Harmattan, 2005). A téma kutatását az elmúlt hat-hét évben sikerült felpörgetni a PTI-ben létrejött kis politikai vezetés kutatócsoport, Illés Gábor, Gyulai Attila és Metz Rudolf segítségével. Az érdeklődésem, érdeklődésünk középpontjában egyrészt a vezetőknek a cselekvés és ágencia kontextusában történő elemzése, másrészt a vezetők szerepének a demokráciaelmélettel történő összekapcsolása állt. A *Válság és vezetés* című kutatásunk legfontosabb eredménye annak bemutatása volt, hogy a többnyire exogén sokként jelentkező válság jelentését a politikai vezetők miként értelmezhetik diszkurzív eszközökkel, és új valóságkonstrukciók létrehozásával miként tágíthatják politikai mozgásterüket.

A kutatási eredményekből:

Viharban kormányozni: Politikai vezetők válsághelyzetekben. Budapest: MTA TK, 2017. 1–286.

Illés, Gábor – András Körösényi – Rudolf Metz (2018) *Broadening the limits of reconstructive leadership: Constructivist aspects of Viktor Orbán's regime-building politics*. *The British Journal of Politics & International Relations*, 2018, Vol. 20(4) 790–808.

A Weberi vezetők visszatérése című, jelenleg is folyó kutatásunk fő eredménye a plebiszciter (vezér)demokrácia elméleti-fogalmi keretének továbbfejlesztése, rezsim-szinten történő konceptualizálása és empirikus kutatásban történő alkalmazása.

Így könnyebben megragadhatóvá válnak a 20. századi pártdemokráciák hanyatlása utáni korszak rezsimjei és az empirikus kutatások által regisztrált politikai folyamatai. A kutatás részeként írtuk meg az Orbán-rezsim politikai természetéről szóló monográfiát.

Körösényi András – Illés Gábor – Gyulai Attila: *Az Orbán-rezsim: a plebiszciter vezérdemokrácia elmélete és gyakorlata* (Budapest, Osiris, 2020)

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

Az ezredfordulót követően egyre szélesebbre nyílt a szakadék az empirikus politika- és viselkedéstudományi eredmények és a demokráciák elméleti megragadása között. A probléma két kihívást rejt magában. Az egyik a klasszikus vagy mainstream demokráciaelméletek irreális, idealizált előfeltevéseinek a revíziója és az elméleti előfeltevéseknek az empirikus politikai-

és viselkedéstudományi eredményekhez való visszakötése. A másik kihívás a demokráciaelméleteket jellemző illuzórikus, utópikus normatív mércék felváltása olyan „kritikai ideállal” vagy ideálokkal, amelyeket az empirikus gyakorlatból merítünk. E kutatási irány első eredménye az Illés Gáborral írt és nemrég megjelent cikkünk.

Illés, Gábor – Körösényi, András (2021) *From the theater to the hippodrome: A critique of Jeffrey Green's theory of plebiscitary democracy and an alternative*. *Contemporary Political Theory*.

Mit gondolsz, milyen jövő vár társadalomtudósokra Magyarországon?

Erősödhet a politikai befolyás és civil hisztéria közvetlen vagy közvetett hatása a társadalomtudományokra nemzetközileg és Magyarországon egyaránt.

A politikai és ideológiai polarizáció erősödése sehol sem kedvez a kutatás szabadságának.

Az uralkodó politikai és közéleti kánonba (vagy egymással rivalizáló narratívákba) nem illeszkedő tudományos kutatások nehezebb helyzetbe kerül(het)nek a forrásszerzés, a disszemináció és az eredmények elismertetése tekintetében.

Publikációs ajánlás

Két munkát szeretnék említeni, amelyek emlékeztetnek. Janky Béláék cikkét azért, mert a hazai politikai kommunikáció vonatkozásában cáfolták, vagy legalábbis nagyon erősen árnyalták a közösségi média által generált buborékba-zártság akkoriban divatos tézisének. Kristóf Luca könyvét egyrészt azt találtam érdekesnek, mert megmutatta, hogy miként lehet a hazai kulturális elitet jellemző politikai polarizációt, székértáborharc-logikát empirikus kutatási módszerekkel megragadni; másrészt a kutatási eredmények azt is megvilágították, hogy az elitcsere végrehajtására irányuló kormánypolitikának milyen lehetőségei és milyen korlátai vannak.

Janky Béla – Kmetty Zoltán – Szabó Gabriella (2019) *Mondd kire figyelsz, megmondom mit gondolsz! Politikai tájékozódás és véleményformálás a sokcsatornás kommunikáció korában*. *Politikatudományi Szemle*, XXVIII/2. 7–33.

Kristóf Luca (2021) *Kultúrctaták: kulturális elit és politika a mai Magyarországon*. Budapest: Gondolat.

Körösényi András

kutatóprofesszor
TK Politikatudományi Intézet

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

A magyar társadalom megismerése szempontjából talán az a kutatás, amelyben Árendás Zsuzsa kolleganőmmel azokat a mikro-mechanizmusokat vizsgáltuk, amelyek eredményeképp az üzleti szférában elhelyezkedni kívánó jól képzett roma fiatalok és a sokszínűsége nyitott vállalatok nehezen találhatnak egymásra. Ezt a kutatást azért tartom fontosnak, mert a munkaerőpiacnak a társadalmi tagság szempontjából meghatározó szegmensét, a piaci szférát kevesen vizsgálták korábban.

[Eredményeink rámutatnak arra, hogy milyen mélyen gyökereznek az egyenlőtlenségi struktúrák és bemutatják, hogy hol van lehetőség a változtatásra.](#)

Két cikk jelenik meg hamarosan ebből a kutatásból, az egyik a roma fiatalok szempontját mutatja be: Árendás–Messing (2022) *"I was told the position has*

already been filled." Barriers to mobility and coping strategies of highly qualified Roma youth on their way to the business sector in Hungary (Intersections EEJPS), a másik az üzleti szereplők perpektíváját tárja fel: Árendás–Fejős–Messing (under review) *Local adaptations of equality and diversity principles in business organizations in Central Eastern Europe*.

Az elmúlt évek másik fontos kutatási területén a bevándorlókkal kapcsolatos attitűdök vizsgáltuk Ságvári Bence kollegámmal, amely során bemutattuk, hogy melyek azok a társadalmi és egyéni jellemzők, amelyek az embereket és társadalmakat elutasítóvá teszik: ilyen a kontrollvesztettség érzete, a személyes izoláció (magány) és a társadalmi szolidaritás hiánya. Ugyanezek a sajátosságok vezetnek például a populizmus és a politikai szélsőségek iránti fogékonysághoz.

Messing, V. – Ságvári, B. (2021) *Are anti-immigrant attitudes the Holy Grail of populists? A comparative analysis of attitudes towards immigrants, values, and political populism in Europe*. Intersections. East European Journal of Society and Politics, 7(2), 100–127

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

Két kérdés foglalkoztat jelenleg.

1. Mi a survey kutatások jövője, hogyan lehet a társadalomtudományok által széles körben használt módszer megbízhatóságát és érvényességét biztosítani a megváltozott társadalmi és technológiai környezetben? Ezen a feladaton dolgozunk a European Social Survey, Európai Kutatási Infrastruktúra 30 országában, több tucat kollegával.

2. Mi a kapcsolat a térbeli és a társadalmi mobilitás között? Az európai és ezen belül a magyar társadalom egyik fejleménye és jövőbeli meghatározója a területi mobilitási lehetőségek kibővülése, a cirkuláris migráció elterjedése: vagyis egyének és családok határokon át költöznek, élnek, térnek vissza. Miközben a migrációs döntések egyik legfontosabb motivációja a jobb élet iránti vágy, valójában annak haszna és költségei nagyon eltérőek lehetnek a kiinduló társadalmi pozíció függvényében. Mi történik a családdal, mi történik a munkával, megélhetéssel, és hogyan hat mindez a gyerekekre?

Szerinted mitől lesz valaki sikeres kutató?

Én azt szeretem a kutatói pályában, hogy nagyon sokszínű és sokféle készséget igényel. A jó elemzői készségek mellett képesnek kell lenni arra, hogy releváns kutatási témát határozzunk meg, jól kell tudni kommunikálni nagyon fajta sok emberrel: a kollégákkal, a forrást biztosító donorral, a kutatási alanyokkal és végül a közönséggel. Jó megfigyelőnek és hallgatónak kell lenni, hogy képesek legyünk megismerni különböző élethelyzeteket.

[Jó managernek is kell lenni, hiszen egy kutatás, egy projekt: tervezni kell, költségvetés készíteni, forrásokat keríteni, a csapat tagjaival állandóan egyeztetni.](#)

Képesnek kell lenni eredményeinket sokféle közönségnek bemutatni.

Publikációs ajánlás

Nehéz választani. Módszertani ötletessége, interdiszciplináris jellege miatt, valamint azért, mert nagyon fontos társadalmi jelenséget mutat be látszólag egyszerűen ezt a széles kooperációban készült művet ajánlom:

Tóth, G. – Wachs, J. – Di Clemente, R. – Jakobi, Á. – Ságvári, B. – Kertész, J. – Lengyel, B. (2021) *Inequality is rising where social network segregation interacts with urban topology*. Nature communications, 12(1), 1–9.

A második ajánlásom egy folyóirat-különszám, amely a tematikus közelsége és társadalmi-tudományos jelentősége miatt az egyik kedvencem. Ez a különszám bevezető fejezete, de az egész számot ajánlom olvasásra:

Durst, J. – Nyíró, Zs. (2021) *Introduction. Cultural migrants? The consequences of educational mobility and changing social class among first-in-family graduates in Hungary*. Szociológiai Szemle, 31(3), 4–20.

Messing Vera

kutatóprofesszor
TK Szociológiai Intézet

Nagy Csongor István

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

A közelmúltban védtem meg az MTA doktori disszertációm, versenyjogi (kartelljogi) témában (nyílt hozzáférésű monográfiaként elérhető a Jogtudományi Intézet honlapján). A disszertáció sokévnnyi kutatásom eredményeit összegzi, és különösen jóleső megerősítés volt, hogy még a védés előtt idézte a Gyulai Törvényszék egy versenyügyben. Nemcsak azért áll közel a szívemhez ez a munka, mert egy új, átfogó paradigmát javasol és épít fel, hanem azért is, mert a kutatói érdeklődésem legelső területe a versenyjog volt, itt kezdtem el tudományos pályám, és a disszertáció sok tételének előzménye már akkor megfogalmazódott bennem. Bár ezek később természetesen finomodtak, módosultak, az akadémiai doktori disszertáció ennek a gondolkodási folyamatnak fontos állomása.

Ezen kívül még megemlíteném a tudományos pályám egy, a jelenlegi akadémiai standardok által kevésbé figyelembe vett, azonban szívemhez közel álló eredményét. Az angol nyelv dominanciája mellett a publikációs tevékenységemben sikerült megvalósítani a többnyelvűséget. Tudatosan figyeltem arra, hogy az angol és a magyar nyelvű publikációs tevékenységem ne váljon kizárólagossá, és ugyanúgy publikáljak magasan jegyzett francia, német és román szaklapokban is (például Cahiers de l'arbitrage, Dreptul, IPRAX, Neue Zeitschrift für Kartellrecht, Osteuropa-Recht, Revista Română de Drept al Afacerilor, Revista Română de Drept European, Revue de Droit International et de Droit Comparé, Revue Internationale de Droit Comparé, Wirtschaft und Wettbewerb, Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, Zeitschrift für Europarecht, Internationales Privatrecht und Rechtsvergleichung, Zeitschrift für das Privatrecht der Europäischen Union).

kutatóprofesszor, TK Jogtudományi Intézet

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

Az elsődleges kérdés, ami az elmúlt időszakban foglalkoztatott, az az európai integráció összehasonlító jogi elemzése, az összehasonlító föderalizmus (comparative federalism) módszerének alkalmazása az európai folyamatokra. Az EU egy konföderáció, amely minőségileg valahol egy állam és egy nemzetközi szervezet között helyezkedik el, de közelebb van az államisághoz. Ezért nagyon érdekes eredményekre vezet, ha a nagy európai dilemmákat (pl. belső piac, jogállamisági vita, kereskedelempolitika) más, önkéntes egyesülés útján létrejött szövetségi államokkal összevetjük, és ami talán még ennél is érdekesebb, ez kétirányú folyamat, az európai megoldások értékes adalékkal szolgálnak például az amerikai és az ausztrál alkotmányjog számára is. Így történt az, hogy az elmúlt időszakban összehasonlító jogi inspirációjú, azonban ízig-vérig amerikai és ausztrál jogi tanulmányokat is írtam, amelyek különböző, magyar szempontból talán ezoterikusnak tűnő, „belső jogi” lapokban jelentek meg.

Mitől lesz valaki sikeres kutató?

Mint mindennél, a kulcs itt is a motiváció és a mentális beállítottság. A tudásvágy és a kíváncsiság az ember természetes eleme (hozzáteszem, nemcsak az emberé: tudjuk, hogy a csimpánzok komoly kockázatot is hajlandók vállalni, hogy kíváncsiságukat kielégítsék). Egy kutató motivációja csak akkor tartható fenn, ha ez a tudásvágy messze átlagon felüli. A másik szempont a keretek megkérdőjelezése. Ez a társadalomtudományok területén kiemelten fontos, mivel ezekre a területekre inkább jellemző az empirikusan közvetlenül nehezen visszaigazolható modellekben való gondolkodás. Feltétel tehát, hogy ilyen formában a kutató ne tisztelje az autoritást, ne azért fogadjon el egy tételt vagy modellt, mert egy szaktekintélytől származik, pláne ne azért, mert „így szoktuk csinálni”, hanem azért, mert azt érthetőnek és logikusnak tartja.

A tudományban nincs királyi út! Amikor Ptolemaiosz egyiptomi király megkérdezte Eukleidészt, hogy a stúdiók helyett van-e valamilyen könnyebb módszer a geometria elsajátításához, Eukleidész válasza lesújtó volt: „A geometriához nem vezet királyi út.” Nos, egyik tudományterülethez sem...

Publikációs ajánlás

Én nem egy konkrét publikációt ajánlanék itt, hanem egy szerzőt: Bárdi Nándor (Kisebbségkutató Intézet) írásait mindig érdeklődéssel olvasom, és soha nem csalódom. Jó szívvel ajánlom a határon túli magyar kisebbségekkel, elsősorban az erdélyi magyarsággal kapcsolatos elemzéseit, írásait, amelyekben együtt van jelen a téma iránti elkötelezettség és az objektív realizmus.

Tőle származik az egyik kedvenc mondásom is. Még diákként konzultáltam vele egy kisebbségi jogi témában. Akkor mondta – miután kiderült, hogy ő történész, én pedig jogász vagyok –, hogy

a jogászok azzal töltenek öt évet az egyetemem, hogy megértsék a világot, a bölcsészek pedig azzal, hogy önmagukat megértsék.

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Miután már hosszú évek óta nyugdíjas illetve professor emeritus vagyok, nem tartottam illendőnek, hogy önálló kutatási pályázaton induljak. Ennek ellenére több kedves kollegámmal együtt társ pályázóként részt vettem különböző kutatásokban, amelyek ébren tartották bennem a korábbi témáim iránti elkötelezettséget. A két legfontosabb, tulajdonképpen egész kutatói pályámat, sőt, az azt megelőző, más területen végzett tevékenységeimet is meghatározó, egymástól is csak nehezen elszakítható témakörök pedig a

kisebbségi helyzetben lévők, így elsősorban a nők és a romák társadalmi lehetőségeit érintik. A hátrányos megkülönböztetés, az alárendelés, a hierarchikus viszonyok fennmaradásának strukturális és szociálpszichológiai okai – ezek a kérdések foglalkoztattak. A két legutóbbi, ide kapcsolódó kutatásról pedig két, a közreműködéssel született kötet számol be: a Kóczé Angéla vezette kutatásról az *Egymás szemébe nézve. Az elmúlt fél évszázad roma politikai törekvései*, Balassi kiadó, 2019, illetve a Szikra Dorottya kutatására épülő kötet: *Támogatás és támadás. Női civil szervezetek az illiberális demokráciában*, Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2020.

Neményi Mária

Professor Emerita
TK Szociológiai Intézet

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg?
Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

Talán nem meglepő, de félig kívülállóként sem tudok elszakadni attól az alapállástól, attitűdtől, ami egyetemista korom óta meghatározta szakmai pályámat, azaz a civil aktivizmus, a politikai ideológia és a tudományos tevékenység összefonódásától. Attól a hatástól, amit ma talán a 68-as jelzővel írhatnánk le, és ami kezdetben ellenzékiséget, radikalizmust, később a tudományos mainstreambe való betagozódást, mára pedig divatjamúlt értékrendszert jelent. Most készülő munkám sem egyértelműen tudományos tevékenység: életútinterjút készíték Zsigó Jenővel, az első független roma civil szervezet meghatározó alakjával.

Ha sikerül, ez lesz az első kötet a Magvető kiadó Tények és tanúk sorozatában, amelynek alanya cigány közéleti szereplő, és ez talán némi igazságot szolgáltat majd az elhallgatott és perifériára szorított roma közösségek számára.

Mit gondolsz, milyen jövő vár a társadalomtudósokra Magyarországon?
Fíjánlanád-e a kutatói pályát fiataloknak?

Erre a két kérdésre együtt próbálok válaszolni, bár teljesen tanácstalan vagyok. Először is azt kéne tudni, milyen jövő vár Magyarországra. Ha nem történik drámai fordulat, ha nem sodródik az ország és Európa újabb háborúba, ha valamilyen csoda folytán fennmarad – ha csak bűvópataként, mint a létező szocializmusban – a demokratikus változásba vetett hit és a társadalmi egyenlőség iránti elkötelezettség,

akkor minden bizonnyal szükség lesz továbbra is Magyarországon társadalomkutatókra, akiket nem csak a tudományos teljesítmények nemzetközi elismertetése iránti vágy, hanem a káros társadalmi folyamatok feltárására való törekvés és a változtatás szándéka fog vezetni.

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Nem egy konkrét, kifejezett kutatási projekt eredménye, de (őszintétlenség lenne tagadnom:) büszke vagyok arra, hogy én írtam a Nemzeti Együttműködés Rendszeréről a nemzetközi tudományos piacon elsőként megjelent monográfiát. A 2017-ben a Routledge kiadó által gondozott *Democratic Decline in Hungary: Law and Society in an Illiberal Democracy* c. kötet a szélesebb olvasóközönséget is megcélözva igyekszik a rendszer kiépítésének alkotmányjogi sajátosságait bemutatni.

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

Noha sokféle alkotmányjogi, emberi jogi, rendészeti kutatásban vettem, veszek részt, ami tartósan és vissza-visszatérő jelleggel leginkább foglalkoztat évek, sőt, évtizedek óta, az a faji, etnikai, nemzetiségi identitás és hovatartozás jogelméleti meghatározásának, továbbá operacionalizálásának kérdése. Már a PhD-kutatásomnak is része volt, és azóta újabb és újabb kérdések, megközelítési módok, jogesetek és társadalmi problémák mentén vizsgáltam, vizsgálom a kérdést. Marie-Curie-ösztöndijasként is erről írtam, és most egy OTKA-kutatás keretében különböző jogterületeken dolgozó (elsősorban, de nem csak TK-s és nem is csak JTI-s) kollégákkal közösen is gondolkodunk és írunk erről. Az identitáspolitikák elméleti kérdéseitől az etnokorrupció gyakorlatán keresztül a genetika piacosításáig nagyon sok minden felmerül, és a célom egy minél átfogóbb problématerkép felrajzolása. Ezzel még senki sem próbálkozott. A célom és reményem az, hogy az elmúlt évtizedek gondolkodását hamarosan sikerül egy monográfiában összefoglalnom. Ez azért is jó lenne, mert (a TK internetes felületén) eleven fórummá szeretnék fejleszteni egy, a Nemzetközi Alkotmányjogi Egyesület (IACL – International Association of Constitutional Law) égisze alatt általam e tárgykörben alapított kutatócsoportot (IACL Research Group on identity, race and ethnicity in constitutional law).

Szerinted mitől lesz valaki sikeres kutató? Miért szeretsz a TK-ban dolgozni?

Nehéz nem közhelyes választ adni erre a kérdésre, mert akármilyen elcsépett, két dolog biztosan kell hozzá: kemény munka és szerencse. A jó hír azonban, hogy az első előbb vagy utóbb jó eséllyel meghozza a másodikat is. Természetesen nagyon sok egyéb is szükséges: támogató személyes (családi, baráti) háttér az elkerülhetetlen kisebb-nagyobb kudarcok kezeléséhez, mentorok, segítő, támogató kollégák, és ami talán a legfontosabb: inspiráció. Mindezek azonban nem objektíve adott vagy létező körülmények, a titok szerintem az, hogy az ember meg tudja élni az alkotómunka örömét, élvezni tudja a kutatói élet ajándékait (a nemzetközi konferencia-utazásokat, vagy annak a szabadságát, hogy sok tekintetben a magunk urai vagyunk) – mert ezt is figyelembe kell venni, nem csak

azt, hogy bizony sovány az anyagi haszna ennek a küzdelmes életformának. Ám a mondás igaz (jóllehet az Airbnb-szobákban látott, „inspiráló” lakásdekorációk gondolatvilágát): ha a munkánk a szenvedélyünk, életünk egyetlen napján sem kell dolgoznunk. A feltett kérdésre ugyanis kérdéssel kell felelni: mi a siker fokmérője? Meggyőződésem: ha a kutató homeosztázist vagy katarzist talál a munkában, ez impaktfaktoros publikációk hiányában is sikernek élhető meg. De megkockáztatom: a kvantitatív mutatókban mért kutatói sikerhez vezető úton is a megélt és tudatosan táplált szenvedély visz előre. Ezt pedig semmi sem segíti annyira, mint egy olyan közeg, mint a TK (de a Jogtudományi Intézet biztosan; és ez egyben a feltett második kérdésre is válasz, noha csak egyre kértek a kiadvány szerkesztői), ahol a kollégák pályatársak, sőt harcostársak, és sokszor igaz barátok. A tudományos munka ugyanis egyszerre magányos harc az anyaggal és közösségi ünnep. Ha egy gyermek

felneveléséhez egy falu kell (folytatva az életbölcseledő kijelentések sorát), egy jó doktori értekezés, de egy Q1-es tanulmány létrejötte mögött is rendszerint egy szakmai közösség támogatása áll.

És ahhoz is társakra van szükség, hogy a tudományos hübrisz szköllája és az imposztorszindróma kharübdiszé között oda ne vesszen a kutató.

A siker (egyik legfontosabb) titka tehát a jó kutatói közösség, amely egyszerre nevel alázatra, és inspirál az inspirációra. Továbbá, az Anonim Alkoholisták imájának kutatókra hangszerelt változata szerint még három dolog kell: koffein azokhoz a tanulmányötletekhez, amelyeket meg akarunk és meg is tudunk valósítani; alkohol azoknak a tanulmányötleteknek az elfelejtéséhez, amelyeket meg akarunk, de nem tudunk megvalósítani; és végül bölcsesség annak meglátására, hogy melyik melyik.

Pap András László

Ajánlott publikáció

Tóth, G. – Wachs, J. – Di Clemente, R. – Jakobi, Á. – Ságvári, B. – Kertész, J. – Lengyel, B. (2021) *Inequality is rising where social network segregation interacts with urban topology*. *Nature Communications* 12 Paper: 1143.

Ságvári Bence kollégánknak és munkatársainak az írása több szempontból is különleges: a kutatás a szegregált társadalmi hálózatok, a városi településszerkezet és az egyenlőtlenségek kapcsolatrendszerét mutatja be végtelenül érzékletesen. Ez a publikáció arra is példa, illetve olyan szempontból is inspiráló, hogy egy magyar társadalomtudós munkájának bemutatása a világ egyik legrangosabb (elsősorban természettudományi) folyóiratában is helyet kaphat.

A publikáció azért is kedves a szívemnek, mert közép-pontjában ifjúkorom fontos kísérőtársa, az (i)wiw nevű közösségi hálózat a „magyar facebook” áll.

kutatóprofesszor
TK Jogtudományi Intézet

Papp Z. Attila

kutatóprofesszor, TK Kisebbségkutató Intézet

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Oktatási kérdésekkel is foglalkozó kisebbségkutatóként elsősorban az etnicitás társadalmi folyamatokban, oktatási esélyegyenlőségben játszott szerepe érdekel. Csakhogy ezt kutatni és nyilvánosan beszélni róla gyakran kihívásokkal teli. Nemcsak azért, mert az etnicitás fogalmi és empirikus megragadása nem magától értetődő, hanem azért is, mert a többség–kisebbség kapcsolatrendszer dinamikusan, a társadalmi–politikai környezet is nagyban befolyásolja. A kisebbségek oktatási jelenléte azonban termékeny kutatási talaj, hiszen a nyugati magyar diaszpórában, Magyarországon, ám a környező országokban is kutathatóvá tehe-

tő, és az elmúlt néhány évben alkalmam is volt kutatni e jelenségeket. Ráadásul, a ma már egyre nagyobb mértékben rendelkezésre álló hazai és nemzetközi iskolai kompetenciamérések adatbázisai is lehetővé teszik, hogy a kisebbségek oktatási jelenlétéről egyre megbízhatóbb statisztikai információink és árnyaltabb értelmezéseink legyenek.

Papp Z., Attila – Neumann, Eszter (2021) *Education of Roma and Educational Resilience in Hungary*. In Mendes, Maria Manuela – Magano, Olga – Toma, Stefania (szerk.) *Social and Economic Vulnerability of Roma People: Key Factors for the Success and Continuity of Schooling Levels*. New York (NY), Springer International Publishing.

Publikációs ajánlás

Többet is tudnék ajánlani, ám némi töprengés után Dupcsik Csaba (tan)könyvét, *A magyarországi cigányok/romák a hétköznapi és a tudományos diskurzusok tükrében* c. kötetének második, átdolgozott kiadását ajánlanám.

Választásom több okból is e könyvre esett. Túl azon, hogy önmagában már az is értékelendő, hogy valaki képes korábbi gondolatait, meglátásait felülvizsgálatára (hiszen a mű vállaltan átdolgozott kiadás, amelyben a szerző elismeri az első változat korlátait is), e könyv

rendkívüli információgazdag egy olyan téma vonatkozásában, amelynek diskurzusát – régebben és manapság is, itthon és nemzetközi porondon is – rendszerint a néma tabusítástól kezdve a heves kritikákkal való átítatásig sokféle beszédmód jellemez. Egy könyv minden állításával természetesen nem kell egyetérteni, ám mindenképpen használhatjuk egy speciális kisebbségkutató területhez kapcsolódó tudás archeológiájának: ki- és felásott, majd pedig egyféleképpen elrendezett információk olyan tárházának, amely újabb és újabb elméleti és kutatási kérdéseket vethet fel.

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

Jelenleg két nagyobb kérdés foglalkoztat, és nyilván ezek nem függetlenek az előbbiektől. Az egyik, hogy általában is, de főleg interetnikus mezőben

mitől lehet sikeres egy iskola, hogyan szerveződik nem csak az egyéni, hanem az intézményi reziliencia: azaz az iskola milyen mértékben működik „sziget”-ként vagy sem, illetve milyen külső és belső feltételek mellett képes a tanulók hozott hátrányait leküzdeni

(minderről nemrégiben lezárult egy kutatási projektünk, remélem, nem-sokára kötet is lesz). Egy másik, az előbbtől nem független kérdés, ami foglalkoztat, hogy a kisebbségi oktatást és a kisebbségek oktatási jelenlétét hogyan lehetne egységesebb értelmezési keretben tárgyalni, elemezni. E téma kapcsán jó lenne, ha egy nemzetközi projekt keretében sok-sok esettanulmányra építve születhetne egy átfogó elemzés – úgyhogy ez most prioritás számomra.

Ajánlanád-e a kutatói pályát fiataloknak? Miért?

A kutatói pályát merném javasolni a fiataloknak, vagy legalábbis a nálam is fiatalabbaknak. Azért fogalmazok kissé óvatosan, mert ismerem, tudom azokat az érveket, amelyek e pálya ellen szólnak: az alacsonyabb bérek, az időbefektetések kérdéses és kései megtérülése sok szempontból jogos kritikák, amelyek gyakorta eltávolítják a tehetséges ifjakat e szakmától. De mégis: ha a kutatói pálya valóban életpálya, azaz életforma, akkor az intellektuális kíváncsiság és szabadságérzet intézményesített fenntartása előbb-utóbb meghozza gyümölcsét.

Társadalomkutatóként a jelenségek dokumentálása, értelmezése nem csak egyéni intellektuális igény, hanem társadalmi felelősség is.

Ezért sem árt, ha biztosított az új, akár provokatív szemlélettel is megáldott fiatalok belépése a tudományos mezőbe.

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Hosszabb ideje foglalkozom a társadalomtudományi termódellek (Blau-tér, terméktér, politikai kérdések tere) dimenziószámukkal összefüggő tulajdonságaival. Helyesen felállított modell esetén e térbeli tulajdonságok és viszonyok alakulása társadalmi helyzetek és folyamatok alakulásainak feleltethető meg. Egy közel-múltbeli írásunkban munkatársaimmal a tér – Mandelbrot 1983-as alap műve nyomán definiált – törtdimenziószámát a piac különböző jellemzőjű kínálatokkal való telítődési fokának feleltettük meg, és e telítődés különböző típusú szervezetek sikerességére gyakorolt hatásait vizsgáltuk (García-Díaz-Pélli-Wittel-oostuijn 2020, PlosOne). A keret tér egész dimenziószám növekedése megfeleltethető egy új affiliációs, vásárlási, vagy szavazási ismérv társadalmi bejárato-

dásának. A tér egész dimenziószám változásában tükröződő társadalmi dinamikát vizsgálja egy várhatóan 2022-ben megjelenő írásom. Milyen hatások vezetnek el ahhoz, hogy egy merőben újfajta ismérv szerint értékeljük környezetünk tágran értelmezett kínálatát? Milyen hatások nyomán kezdünk el kollektíven hanyagolni egy addig fontos, orientáló hatású ismérvet? Milyen módokon folyhat egy új jellemző intézményesülése, vagy egy meglévő kivezetése?

Pélli Gábor

kutatóprofesszor
TK Számítógépes
Társadalomtudomány –
RECENS Kutatócsoport

Milyen kutatási téma foglalkoztat leginkább jelenleg?

Régi barátom és kollégám, Pólos László munkatársai-val mélységben kidolgozott egy kognitív szociológiai keretet, mellyel fogalomváltozataink elmosódottsága, jelentésbéli rokonsága formálisan megragadható (Hannan M. T. et al. 2019, *Concepts and Categories: Foundations for Sociological and Cultural Analysis*, Columbia University Press). Jelenleg e modell magyar joganyagon való empirikus tesztelésének első szakaszán dolgozunk jogász és szociológus kollégákkal, a TK MILAB projektjének keretében. Megközelítésünk alternatív módon egészítené ki az immár bevett *Natural Language Processing* (NLP) szókapcsolat kereső gépi modelleket, melyek a jelentésre vakon, milliárdos mintákon, sok száz dimenziós keresési tereket generálva tárnak fel szemantikai szempontból elgondolkodtatóan ismerős kapcsolatokat. Bár támaszkodni kívánunk a gépi keresési módszerekre, kutatásunkban kulcsszerep

jut a feltáró elemzésnek és az operacionalizálásnak. Nem úszhatjuk meg a jogi fogalomváltozatok szövegéből leszűrt, alkalmasan megválasztott dimenziók menti elhelyezését (5–10 dimenzióra gondoljunk). A kialakított kerettel egyebek között a változatok távolságának, dimenzionalitásának időbeli alakulását, új jelentésváltozatok lefűződését vizsgálhatjuk.

[Első hipotéziseink szerint egy magára hagyott jogrendszer fogalmait a joggyakorlat hatására idővel elcsúsznak az eredeti jogalkotói szándékot tükröző változatokhoz képest, ugyanakkor az elgázosodás jogi kertészkedéssel ellensúlyozható.](#)

Az operacionalizálás és adatgyűjtés során a kognitív modell keretein belül megválaszolható további kérdések felbukkanására számítunk, azaz hogy új kalapácsunkhoz kellő számban kerülnek beverendő szögek is.

Szerinted mitől lesz valaki sikeres kutató? Ajánlanád-e a kutatói pályát fiataloknak?

A sikeres kutatót a publikálási, pályázási és együttműködési készség teszi. Ezzel szemben jó kutatót a szisztematikus gondolkodásra való képesség és az ilyen gondolkodás iránti megszállottság. A jó és a sikeres kutatók halmazait vizsgálva megállapítható, hogy egyik sem részhalmaza a másiknak: a jó kutató nem feltétlenül sikeres, a sikeres nem feltétlenül jó. A két halmaz metszetében vannak a valamire való kutatók. A kutatói pályát melegen ajánlom azoknak a fiataloknak, akik elszántan valamire való kutatókká kívánnak válni, és csakis nekik ajánlom. Tanács: kerüljék el messziről azokat, akik szerint a társadalomtudományokban inherens okokból, vagyis tárgyak elmósódott, egyéni döntések befolyásolta, önreflexív és még ki tudja milyen volta miatt nem lehetséges a világos és pontos érvelés.

Publikációs ajánlás

Körösenyi András, Illés Gábor és Gyulai Attila *Az Orbán-rezsim. A plebisciter vezérdemokrácia elmélete és gyakorlata* (Osiris-TK, 2020) című, angolul is megjelent munkáját ajánlanám, különösen annak az elméleti részét. A szerzők szakítanak a népszerű üdvtörténeti felfogással, mely a politikai alakzatokat a diktatúrák pokla és a liberális demokrácia mennye közötti skálán való előmenetelük szerint helyezi el, és ehelyett egy intézményesült politikai változat kialakulását, működését kutatják.

[A bogarász figyelmével, csipesszel eltartva vizsgálják tárgyakat, megérteni próbálva, hogy miként nőttek egybe az összetevők egy önfenntartó, ütésálló rendszeré.](#)

Teszik ezt anélkül, hogy időt szentelnének a bogár agyoncsapásának szükségessége melletti érvek felsorakoztatásának. A szerzők értékrendje, világlátása áttűnik az általuk megfogalmazottakon, de üdítően nincsen az olvasó orra elé tolvá. A munkát ajánlom a társadalomtudomány igazság-szerző erejében hívő kollégák azon részének is, akik szerint az igazságot még annak megszerzése előtt megismerni érdemes.

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Az elmúlt néhány évben főbb kutatási témáim az iskolai egyenlőtlenségek, illetve az iskolai végzettség és a munkavállalás, a foglalkozási státusz összefüggése voltak. Egy nemzetközi kutatás megmutatta, hogy a gazdasági válság általában súlyosabb következményekkel járt a volt szocialista országok esetében, de ezek közül is Szlovénia vagy Észtország helyzete jobb volt, mint Magyarorszáké. Ennek oka lehet, hogy a hazai oktatási rendszer (közoktatás, szakképzés, felsőoktatás) egyenlőtlenül teljesít, nehéz gazdasági helyzethez való alkalmazkodásra nem készít fel. A felsőoktatásban feltűnő, hogy azonos képzési

területeken végzett diplomásokat eltérően fogad a munkaerőpiac attól függően, hol szerezték a diplomájukat, vagyis a tudás értéke a munkáltatók szerint függ az intézménytől is. Az NKFI támogatásával folyó, az általános iskolai tanulók szubjektív jóllétét vizsgáló nemzetközi kutatási projekt alapján a magyar diákok kevésbé különböznek abban, hogy mennyire elégedettek családi körülményeikkel, anyagi helyzetükkel, baráti kapcsolataikkal. Ezzel szemben feltűnően elégedetlenek más országok diákjaihoz képest az iskolai körülményeikkel, tanulmányaikkal. Úgy gondolom, ezek az eredmények néhány konkrét szempontból rávilágítanak a magyar oktatási rendszer súlyos hiányosságaira, annak gazdaság- és társadalompolitikai következményeivel.

Róbert Péter

kutatóprofesszor
TK Politikatudományi Intézet

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

Pályafutásom során mindig survey jellegű adatokat elemeztem. Az elmúlt években azzal kellett szembe-sülnöm, hogy ez a módszer, az ilyen adatok egyre kevésbé alkalmasak arra, hogy társadalmi problémákra érvényes válaszokat kínáljanak. Legyen szó szinte bármely kutatási témáról, egyre gyakrabban tapasztalom magamon, hogy növekvő kétkedéssel fogadom az eredményeket.

Az a kérdés foglalkoztat, hogy az egyre hatékonyabb elemzési technikák ellenére az egyre kétesebb adatgyűjtési eljárások, a válaszadói önszelekció, a mintatorzulás, a válaszok megbízhatatlansága közepette mennyi a kutatási eredmények valódi igazságtartalma és mennyi azokból a „mérési hiba.”

Ezért szeretnék minél inkább módszertani elemzésekkel foglalkozni, pl. azonos kutatási kérdésekre vonatkozó eredményeket összehasonlítani különböző adatfelvételi eljárások tükrében. Ennek keretében jelenlegi kutatási projektben az iskolai tanulók jóllétére vonatkozó eredményeket vizsgálom két olyan adatbázison, ahol az egyik személyes, a másik pedig csoportos önkitaléskés lekérdezést alkalmazott.

Szerinted mitől lesz valaki sikeres kutató?

Három jellemzőt szeretnék kiemelni, amelyeket én egy jó kutató ismérvének tartok. (1) Érdeklődés, problémaérzékenység, vagyis hogyan választ a kutató témát, milyen társadalmi kérdésre keres választ; más szóval milyen témát tart fontosnak és milyen kérdést megválaszolhatónak. (2) Szakmai tudás, vagyis az adott kutatási területen a szakirodalom, az elméleti háttér, a korábbi kutatások ismerete, valamint a korszerű módszertani eszköztár megfelelő alkalmazása. (3) Reflexivitás, viszony a saját kutatáshoz, a kutatás eredményéhez, annak értékelése, hogy a kutatás hogyan járult hozzá egy társadalmi probléma jobb megismeréséhez, egy társadalmi működési mechanizmus jobb megértéséhez, ahhoz, hogy az emberek mit, hogyan, miért gondolnak vagy cselekszenek, úgy ahogy teszik (vagy ahogy állítják). Végül a jó kutató sikeressége szakmai életpályája alapján dől el. A minél több friss, magas IF-os újságban megjelenő publikáció mellett számít az idézettség. Egy régebbi cikk kitaró idézése a szakmában a sikeresség, az elismertség jó indikátora.

Publikációs ajánlás

Folyamatosan igyekszem figyelemmel kísérni a TK más intézeteiben dolgozó kollégáim munkáját. Az elmúlt években sok érdekes kutatást láttam olyan témákban, mint gyerekvállalás, abortusz, párkapcsolati kérdések, gender, azonos neműek kapcsolata vagy network. Akár hosszabb olvasmánylistát is össze tudnék állítani néhány kolléga műveiből. De az ajánlást most egy friss publikáció kapja: Stefkovics Ádám és Sik Endre (2022) *What Drives Happiness? The Interviewer's Happiness*. Ez az elemzés nagyon közel áll az én jelenlegi módszertani érdeklődésemhez, a kutatási eredményeket torzító adatfelvételi hatások vizsgálatához. Amerikában a survey adatfelvételek korai időszakában még sok vizsgálat készült a kérdezőbiztos hatásáról. Mostanra ez akár meglepő is lehet az internetes, telefonos, vagy a big data vizsgálatok divatja idején. Nekem tetszik, hogy a szerzők ehhez az old-school témához nyúltak, amikor sokan úgy gondolnák, hogy ha már nem lesz face-to-face adatfelvétel, ilyen módszertani problémákkal foglalkozni sem kell.

Én örülök annak, ha olyan kutatással találkozom, amely a módszertani kérdéseket fel meri vállalni.

Biztatónak találok, hogy egy rangos folyóirat (Journal of Happiness Studies) leközölte ezt a cikket.

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Hosszú idő óta foglalkoztat a magyar rendszerváltás politikai gazdaságtana, és hogy milyen gazdaságpolitikai okok vezettek az Orbán-rendszer kialakulásához, hogyan szilárdult meg a Nemzeti Együttműködés Rendszere a magyar gazdaságban. Az orbáni nagy gazdasági stratégiáról szóló, Jasper Simons-szal közös cikkünkben bemutatjuk, hogy

Közép-Kelet-Európában a neoliberális globális pénzügyi rendszerből és elitekből való kiábrándulás tette lehetővé, hogy a pénzügyi nacionalizmus hegemonellenes stratégiaként jelenjen meg.

Orbán Viktor célként tűzte ki, hogy a hazai banki tulajdont 50 százalék fölé emelje, és a neoliberális banki gyakorlatok miatti ellenérzessel legitímálta a pénzügyi szektor ezt követő visszaállamosítását majd reprivatizációját. A cikk bemutatja, hogy a pénzügyi válság hogyan teremtett lehetőséget Orbán és szövetségesei számára a pénzügyi tulajdoni struktúrák átrendezésére. Az írás kritikai politikai gazdaságtani elemzést ad arról, hogy az Orbán-kormány hogyan választotta ki a megcélolni kívánt gazdasági ágazatokat, és hogyan használta fel a szövetséges és társutas magánszereplők hálózatát a nagy bankok újraállamosítására, majd újraprivatizálására egy újonnan létrehozott elit, a „nemzeti burzsoázia” számára. Ennyiben a pénzügyi nacionalizmus egy olyan gazdasági stratégiai terv volt, mely lehetőséget teremtett a magyar kapitalizmus újjáépítésére, a döntéshozási autonómia visszaszerzésére és a hosszú távú politikai túlélés biztosítására egy egyébként nem kedvező, liberális uniós kontextusban is.

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

Egy immár több cikket és könyvet felölelő kutatási programban TK PTI-s kollégáimmal azon dolgozunk, hogy megoldjuk a Comparative Agendas Project nemzetközi kutatóhálózat közpolitikai témakódjainak (egészségügy, oktatás stb.) automatizált annotációját bármilyen nyelven, bármilyen forrásszövegen (a törvényektől az újságcikkeig). Amennyiben sikerülne a mesterséges intelligencia úgynevezett *transfer learning* technikájával tetszőleges, kódolt kiinduló korpuszról egy másik nyelven, másik területhez tartozó szövegcsomagot leködolni, nagy lépést tudnánk tenni előre az összehasonlító politikatudomány területén.

Miért szeretsz a TK-ban dolgozni?

A TK és általában az alapkutatási kutatóhálózat nem csak magyar, de nemzetközi szempontból is kuriózum: megvan a kritikus tömege ahhoz, hogy nagy méretű, világszinten is kiemelkedő eredményeket létrehozó kutatócsoportoknak adjon otthont,

miközben az egyetemi világban szokásos követelmények egy része alól mentesíti a kutatókat. A főállású kutatói státusz az egyre magasabb elvárásokat támasztó nemzetközi tudományos életben való helytállás egyik legfontosabb garanciája. A TK mindemellett nem csak lehetőséget, de garanciát is ad nemzetközi színvonalú kutatások számára azáltal, hogy külső befolyástól mentesen, csak a tudományos értéket szem előtt tartva kutathatnak kollégái.

Publikációs ajánlás

A többek között Ságvári Bence közreműködésével közreadott cikk az egykori magyar közösségi média platform, az iwiv.hu kapcsán sok szempontból példaeértékű kutatási eredmény. Egyfelől hosszú távú, sok hasonlóan színvonalas további eredményt produkáló kutatási program terméke. Másfelől példaértékű a nagyméretű adatbázisokra épülő számítógépes társadalomtudományi vizsgálatok terén.

kutatóprofesszor,
TK Politikatudományi Intézet

Sebők
Miklós

SIK Endre kutatóprofesszor,
TK Szociológiai Intézet

Endre

Mitől lesz egy kutató sikeres?

A siker titka egyszerű: sokáig élj, s ez alatt sokat dolgozz, s mindezt úgy, hogy jó témákat (sosem egyet), jó emberekkel (akik olyasmit tudnak, amit Te nem, de ezt képesek a te tudásoddal összeilleszteni) körülvéve, elégséges mennyiségű pénzből, folyamatos tanulás mellett, nemzetközileg beágyazva tedd.

Kell még: szerencse (jókor kell jó helyen lenni), ihlet (különösen a hajnali vagy ébredéskori), nyelvtudás (a rossz angol is megteszi), a kapcsolatteremtés (és fenntartás) képessége, írás- és beszédkészség, támogató család és barátok, feléd irányuló folyamatos érdeklődés és az alkotás szabadsága.

Publikációs ajánlás

Ez beugratós kérdés, mert sok ilyen van. Inkább felsorolnám azokat a szerzőket, akiknek minden művébe beleolvasok, mert korábbi munkássága alapján esélyt látok, hogy ez vagy hasznos lehet a számomra, vagy haszontalan, de akkor meg okosodhatok tőle. Tehát (szigorúan névsor szerint): Hajdu Gábor, Huszár Ákos, Koltai Júlia, Kmetty Zoltán, Ságvári Bence.

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

2016-ban írtam először arról, hogy kialakítás alatt áll a népbútítás egy nagyon profi és nagyon erőteljes formája, amit morális pánikgombnak neveztem el.

A fenébe, hát nem igazam lett?

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

Ugyanaz, ami az 1980-as években izgatott: hogyan „működik” a háztartás mint a gazdaság és a társadalom legkisebb, de pótolhatatlan egysége.

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Nem néhány évvel, hanem mintegy huszonöt évvel ezelőtt kezdtem el azt a kutatási programot, amely a politikai valóság értelmezését s magyarázatát új alapokra próbálta helyezni – összhangban az Európában éppen szárba szökkenő törekvésekkel, gazdagítva ezt közép-európai és hazai „ízezzel”. Ez a politika értelemvalóságának vizsgálata, amelyet diszkurzív vagy interpretatív politikatudománynak neveznek. Lépésről-lépésre haladva írtam ennek részleteiről hét könyvet, s végül 2016-ban – a programadó írás (*Vázlat a politika diszkurzív értelmezéséről*, 1996) után éppen húsz évvel – megjelent a kutatás hétszáz oldalas összegző munkája *Diszkurzív politikatudomány* címmel. Azt próbáltam ezekben a könyvekben feltárni és igazolni, hogy a politika realitásaiban nemcsak kiegészítésként,

hanem valóságalkító módon van jelen a *homo politicus* nyilvános-közös értelemadó és értelemfejtő diskurzusa; a politika ezért sem tekinthető pusztán csak objektív rendszernek, vagy érdekkövető cselekedetek láncolatának, hanem az emberek által értelmezve létező, és bizonyos keretek között szabadon alakított valóság. Így került az érdeklődésem középpontjában a nyelv, amely az értelmezések médiuma, de rendszerként, hanem mint tétre menően használt mindennapi használt nyelv. A kezdeményezésemért annak idején kaptam hideget-meleget, bár az új megközelítésre nyitott kollégák és fiatalok között akadtak támogatóim és követőim. Az utóbbi években azonban radikálisan megváltozott a helyzet.

Ma már kevesen vitatják a politika diszkurzív személetének érvényességét, sőt egyre jobban differenciálódik a paradigma.

Az én munkáimról is írtak már mintegy ötven önálló írást, egy monográfiát és egy tanulmánykötetet.

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Ezzel milyen célt tűztél ki magad elé?

A *Diszkurzív politikatudomány* megjelenése után írtam néhány politikaelméleti munkát, de közel a nyolcvanhoz új projektbe kezdtem, aminek a humaniorák társadalmi státusa elnevezést adtam, vagyis az érdekelt, hogy a retorika, a grammatika és az irodalomtudomány nagy alkotói és iskolái miként írják le nemcsak a szövegeket, hanem ezzel együtt a társadalom valóságos-reális állapotát is. Sokat olvastam én korábban is ezeket a diszciplínákat, de mindig „célirányosan”: az érdekelt, hogy mit tudok felhasználni belőlük a politikai valóság értelmezéséhez. Az új projekt során azonban magukra a diszciplínákra voltam kíváncsi. Azt tapasztaltam, hogy ezeknek a „szövegtudományoknak” a művelői nagyon is érdekesen és eredeti módon beszélnek a társadalmi valóságról, méghozzá olyan

módon, ahogyan ezt az objektivista-pozitivista társadalomtudományok nem teszik, ugyanis nem képesek azt a realitást látni, amit a humán vagy bölcsész tudományok látnak. Pár hónapja három kötetben és 1400 oldalon a Ludovika Egyetemi Kiadónál megjelent a kutatást lezáró munka: *Társadalompoétika. A retorika, a nyelvészet és az irodalomelmélet társadalomtudományi státusa* (2022). Ennek szellemében írtam meg *A mindennapi élet poétikai valósága* című munkám, amely az Osirisnál jelenik meg rövidesen, valamint lezártam egy régi kéziratot: *Társadalomfilozófiai gondolkodók a 20. században*. Ezt a L'Harmattan adja ki még ebben az évben. Mindezek mellett elkezdtem megírni a memoárom, amelynek már megjelent az első kötete. Címe *A temető csillagai. Emléklapok 1942–1962*, a második a kiadóban van (*Tárt karokkal. Emléklapok 1962–1982*), és írogatom a harmadikat is. Természetesen vannak további tudományos terveim is, de nyolcvan felett az ember már óvatosan tervezget.

Szerinted mitől lesz valaki sikeres kutató?

Sokan azt hiszik, hogy az eszes és okos fiatalból lesz sikeres kutató. Ehhez azonban párosulnia kell még néhány magatartásbéli tulajdonságnak. Először is életre szóló kíváncsiságnak, mert aki nem kíváncsi, az már húszévesen is olyan, mint az elmeszesedett agyú vénember. Másodszor szorgalmasnak és kitartónak kell lenni, vagyis tilos a kapkodás. Harmadszor nem elég a jó memória, ennek párosulni kell innovatív képességgel. Negyedszer tilos a tudományos hübrisz, kötelező a szerénység.

Ha ugyanis nem maga a kutató önmaga talán legnagyobb kritikusa, akkor könnyen téved zsákkutcába.

Én ennek szellemében próbáltam intézményi kötöttségtől mentesen és grátisz működtetni 15 éven át a Diszkurzív Műhelyt, amelynek tagjai közül lassan eléri a tízet a PhD fokozatot szerettek száma.

Ajánlott publikáció

Örömmel ajánlom a kollégák figyelmébe Valuch Tibor *Mindennapi történeteink* (Kronosz Kiadó, Pécs, 2020) című munkáját. Mint a szerző írja, könyvének tanulmányai „a politikát formáló és a nemzetet alkotó hétköznapi emberekkel, helyükkel, szerepükkel, gondolkodásukkal, szándékaikkal” foglalkoznak, mégpedig úgy, „ahogyan résztvevői voltak a második világháborút követő háromnegyed évszázad magyar társadalmának.” Teszem ezt azért, mert nekem elég sok bajom van az empirikus társadalomtudományi kutatásokkal, amelyek többnyire néhány absztrakt vonásra redukálják a társadalom összetett és konkrét valóságát.

Ezzel szemben Valuch Tibor könyve választott tárgyának burjánzóan gazdag valóságát mutatja be; mondhatnám, árad belőle az élet. Jó, sőt élvezet olvasni ilyen munkát.

Szabó Péter

Professor Emeritus
TK Politikatudományi Intézet

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Az elmúlt években az foglalkoztatott, hogy milyen okokra vezethető vissza a rendszerváltás körüli években ígéretesnek tűnő polgárosodási folyamat megakadása és részbeni visszafordulása. Miért nem lett a posztszocialista hazai középosztályból polgári középosztály, és ennek milyen következményei vannak a hazai jóléti elosztási rendszer nemzetközileg kiugró egyenlőtlenségeire, illetve a mélyen etnicizált/rasszizált szegénység betokosodására, továbbá a mindennapi demokrácia válságjelenségeire.

A kutatás feltárta a mai középosztály éles belső konfliktusait, amelyek nem kis részben az államszocialista évtizedek termékei, illetve gyökereikben a két világháború közötti időszakra nyúlnak vissza, és amelyek részben felelnek a mély társadalmi kettészakítottságért.

Eddigi kutatásom eredményeit *A nem polgárosuló középosztály* címmel a Balassi Kiadónál 2020-ban megjelent könyvemben foglaltam össze.

Publikációs ajánlás

Vörös Imre: *Államcsínytevők* (Noran, 2021). A kötet Vörös Imre (Professor Emeritus, TK Jogtudományi Intézet, akadémikus) elmúlt évekbéli interjúinak, közéleti publicisztikájának anyagából közöl válogatást. Az írások kirajzolják a kitűnő alkotmányjogász álláspontját a rendszerváltás óta eltelt három évtized számos közéleti kulcskérdéséről. Az írások és dokumentumok együttese fontos munka az időszak jelenkor-történeti megértéséhez.

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

Hozzáférhető tanulmányok és nemzetközi statisztikák alapján úgy tűnik, a fentiekben jelzett sajátosságok egy jó része – különösen a jóléti rendszer deformációja és annak a szegénység betokosodásával való összefüggése – „hungarikum”, azaz nem általában a posztszocialista társadalmi folyamatok terméke. Ugyanakkor az irodalmi adatok fontos középosztályi válságjelenségekre utalnak a posztszocialista régió más országaiban is. A kérdést egy cseh-lengyel-magyar összehasonlító kutatás révén szeretném közelebbről megvizsgálni, amelynek fókuszában a három társadalom középosztálya áll.

Ájlanlám-e a kutatói pályát fiataloknak?

Olyan fiataloknak ajánlanám a kutatói pályát, akik számára alapvető hajtóerő a kíváncsiság, ami minden kutatómunka alapja. Tanítási gyakorlatomban mind az ELTÉ-n, mind a CEU-n számos diákkal találkoztam, akik már mesterfokozati munkáikban is felcsillantották a kíváncsiságukat, és mellette vállalták a mélyebb utánajárás sokszor rögzös útját. Ugyanakkor számít a dolog anyagi oldala is.

Ha kiterjedtebb lenne a mester- és doktori képzésekhez megpályázható ösztöndíjak és a posztdoktori pályázatok rendszere, akkor sokkal több tehetséges fiatal választhatná a kutatói pályát.

Hiszen ott ülnek a képzések padosraiban, és sokan közülük éppen az anyagi háttér bizonytalanságai miatt kénytelenek feladni kutatói ambíciójukat.

Szente Zoltán

kutatóprofesszor
TK Jogtudományi Intézet

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Szívem szerint egyetlen munkámat sem emelném ki, mert mindegyik egyformán fontos számomra. Számos folyóiratcikket, könyvfejezetet, szerkesztett kötetet és két monográfiát publikáltam az elmúlt néhány évben magyar, angol és német nyelven – referált nemzetközi kiadónál, indexált folyóiratokban. Talán a 2018-ban megjelent parlamenttörténeti könyvemet tartom a legfontosabbnak.

Szente Zoltán: *A parlamentek története. A korai rendi gyűlésektől a modern népképviselési törvényhozásokig* (Országház Kiadó, Budapest, 2018).

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

Általában 4–5 témával foglalkozom egyszerre, mindegyik nagyon foglalkoztat. A cél vagy egy rangos publikáció, vagy egy sikeres konferencia-előadás előkészítése. Két témát emelnék ki: az egyik a náci Németország államjoga – egy monográfián dolgozom évek óta –, a másik pedig a régebbi és újabb magyar közjogi mítoszokról szóló írásaim gyűjteményes kötete.

Mit gondolsz, milyen jövő vár a társadalomtudósokra Magyarországon?

Sanyarú. Ez a korszak nem kedvez a tudásnak általában sem, a társadalomtudománynak pedig különösen nem. Egyrészt a könnyen és gyorsan megszerezhető, hatásvadász információkkal ma nem versenyezhet az elmélyült tudás, amelynek megszerzése sok időt és jelentős energiabefektetést igényel. Másrészt

a politikai és gazdasági érdekek tematizálják a közéleti diskurzust, így az állam és a társadalom nem értékeli a számára szükségtelennek látszó tudományos erőfeszítéseket.

Szalai Júlia

Professor Emerita
TK Szociológiai
Intézet

Szirmai Viktória

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

A szakmai pályámat végigkíséri a legkülönbözőbb típusú városok társadalmi viszonyai iránti érdeklődés. Számos kutatást végeztem az új városokról, a nagyvárosokról, a középvárosokról, azok társadalmi szerkezeti jellemzőiről, a meghatározó globális és történeti folyamatokról, a térbeli, társadalmi konfliktusokról. (Ebből egy összegző mű is született: Szirmai V. (2019) *Városok és városlakók: A befogadó és a kirekesztő városok*. Corvina Kiadó – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont). Kiemelt törekvésem volt a magyar, illetve a kelet- és közép-európai és a nyugat-európai urbanizációs folyamatok összehasonlítása, a különbségek és a hasonlóságok feltárása, a keleti modell európai jellegének a vizsgálata. Kíváncsi voltam, hogy igaz-e az Enyedi György professzor tételének, amely szerint a kelet- és közép-európai országok urbanizációja nem képez új globális urbanizációs modellt. A munkáim igazolták a tétel relevanciáját, mivel a városfejlődés globális szakaszai a kelet- és közép-európai szocialista országokban követő jelleggel megisméltódnak, mégpedig a késleltetett gazdasági és városfejlesztési modernizáció, a szocialista politikai rendszer és legújában a mai kapitalista átalakulás elmaradottsága, a differenciáltan érvényesülő globális gazdasági és egyéb hatások szerint.

Fontos eredményem a globális urbanizáció egy mai megnyilvánulásának a kimutatása, mégpedig egy új globális térbeli társadalmi szerkezet szerveződése. Az új trend szerint a globális nagyvárosokra érvényes társadalmi szerkezet a világ más nagyvárosaiban is megjelenik, az adott nagyvárosokra jellemző globalizáltság mértéke alapján. A globális nagyvárosok és az európai fővárosok (így a magyar főváros) szerkezeti sajátosságai között hasonlóságokat látni, mégpedig a fokozatosan terjedő dzsentrifkációt. Ez a nagyvárosok belső negyedeiből indul, és halad a városok külső övezetei, köztük a jobb minőségű szuburbán területek felé.

Mindez a hátrányos helyzetű társadalmi rétegek kiszorulásával is együtt jár, a szegényebb, alacsonyabb jövedelemű és a képzetlenebb csoportok, köztük a bevándorlók a nagyvárosi terük rosszabb minőségű negyedeibe, illetve a perifériákra szorulnak ki.

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

Sokan nézik ma értetlenül a COVID-19 koronavírus fertőzőséggel kapcsolatos társadalmi magatartásokat: az oltásellenes mozgalmakat, politikai tüntetéseket, a betegséggel különböző mértékben fenyegetett emberek vírus tagadását. Miközben 2019 óta világszinten 510 239 715 ember fertőződött meg a COVID-19 koronavírussal, 6 220 718 fő hunyt el, a poszt-covid betegségek több tízezer embert érintenek.

A COVID-19 koronavírus fertőzőséggel kapcsolatos társadalmi magatartásformák megértését nehezítik az országokként differenciált, igen eltérő kommunikációs megoldások, illetve a különböző szakemberek eltérő magyarázatai is.

Ezért a saját kutatásaim alapján egy komplexebb társadalomtudományi szempont alapján értelmezem a COVID-19 koronavírus betegség társadalmi hatásait, közte az oltásellenes mozgalmakat.

(Ennek előzményeként lásd Szirmai V. (2021) *Nagyvárosok a COVID-19 vírusjárvány idején*, Földrajzi Közlemények 145. évf. 1. szám.

Véleményem szerint a mai környezeti válság (vagyis a természeti eredetű koronavírus betegség megjelenése) szorosan összefügg a városi válsággal (vagyis a vírus tömeges terjedésének megfelelő kereteket nyújtó térbeli formáció új krízis jelenségeivel), valamint a társadalmi válsággal (vagyis a világméretű társadalmi egyenlőtlenségekkel, a növekvő szegénységgel, a politikában csalódott tömegek fokozódó elégedetlenségével). Tehát ezeket együtt kell értelmezni és kutatni. Ehhez segítséget nyújt a City.hu Várostudományi Szemle, amelynek főszerkesztőjeként teret adunk a városi társadalmi problémák közlésének, a kapcsolódó vitáknak is.

Szerinted mitől lesz valaki sikeres kutató?

Mi kell a sikerhez? kérdezi Rózsa Erzsébet Heller Ágnes. „Három dolog – feleli a professzorasszony – A siker és a sikeresség sok szempontból szerencse dolga, az egy egyik mozzanata. A másik mozzanata a munka, amit az ember belefektet. Nem abba fekteti bele, hogy sikere legyen, hanem abba, ami csinál. A harmadik tényező pedig, hogy sok segítséget kaptam. Mindig volt egy pár ember, aki utánam nyúlt és segített nekem.” (Rózsa E. 2009, Pécs, 71–73). Ezekkel a szempontokkal maradéktalanul egyetértek.

Publikációs ajánlás

Kovács I. – Dupcsik Cs. – P.Tóth T. – Takács J. (2012) *Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon*. MTA TK SZI – Argumentum.

Ajánlom mindenkinek ezt az érdekes és figyelemre méltó tanulmánykötetet, főként azoknak, akiket érdekel a társadalmi integráció különböző strukturális és területi megnyilvánulása, a kapcsolódó fogalmak és problémák köre.

Professor Emerita
TK Szociológiai Intézet

Takács

Judit

kutatóprofesszor
TK Szociológiai
Intézet

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Nehéz választani. Az apákkal kapcsolatos kutatási eredményeim nagyon közel állnak a szívemhez és a Families, Relationships, and Societies folyóiratban 2020-ban *How involved are involved fathers in Hungary? Exploring caring masculinities in a post-socialist context* című cikkben sikerült már egész jól összefoglalnom a legfontosabb mondandóimat az aktívan törődő magyar apákról. (Azért említem, hogy már, mert először egy magyar verziót készítettem el, ami 2017-ben jelent meg a Szociológiai Szemlében, amit aztán – elsősorban az elméleti kontextust tekintve – tovább fejlesztettem.) Emellett társadalomtörténeti kutatási eredményeim közül emelnék ki kettőt:

[P.Tóth Tamással közösen sikerült bemutatnunk a homoszexualitás magyarországi dekriminálizációjának a hátterét egy korábban ismeretlen levéltári dokumentum tükrében](#)

(erről megjelent egy magyar és egy angol nyelvű cikkünk is), valamint annak a részleteit is sikerült feltárni (a *How to Conserve Kertbeny's Grave? A Case of Post-Communist Queer Necrophilia* c. tanulmányban), hogy hogyan válhatott – a homoszexuális és a heteroszexuális szavainkat az 1860-as évek második felében megalkotó – Kertbeny Károly sírja a Nemzeti Sírkert részévé.

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg?
Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

Továbbra is élénken foglalkoztat kutatási témaként a családi gyakorlatok témaköre (erről írtunk is egy kis könyvet Szalma Ivetttel *Családszociológiai mozaik* címmel, ami remélhetőleg még ebben az évben megjelenik). E tágas témakörön belül, illetve ezzel összefüggésben szeretném tovább kutatni a gyermektelenséggel, az örökbefogadással és a különböző családformákkal kapcsolatos társadalmi attitűdök változásait.

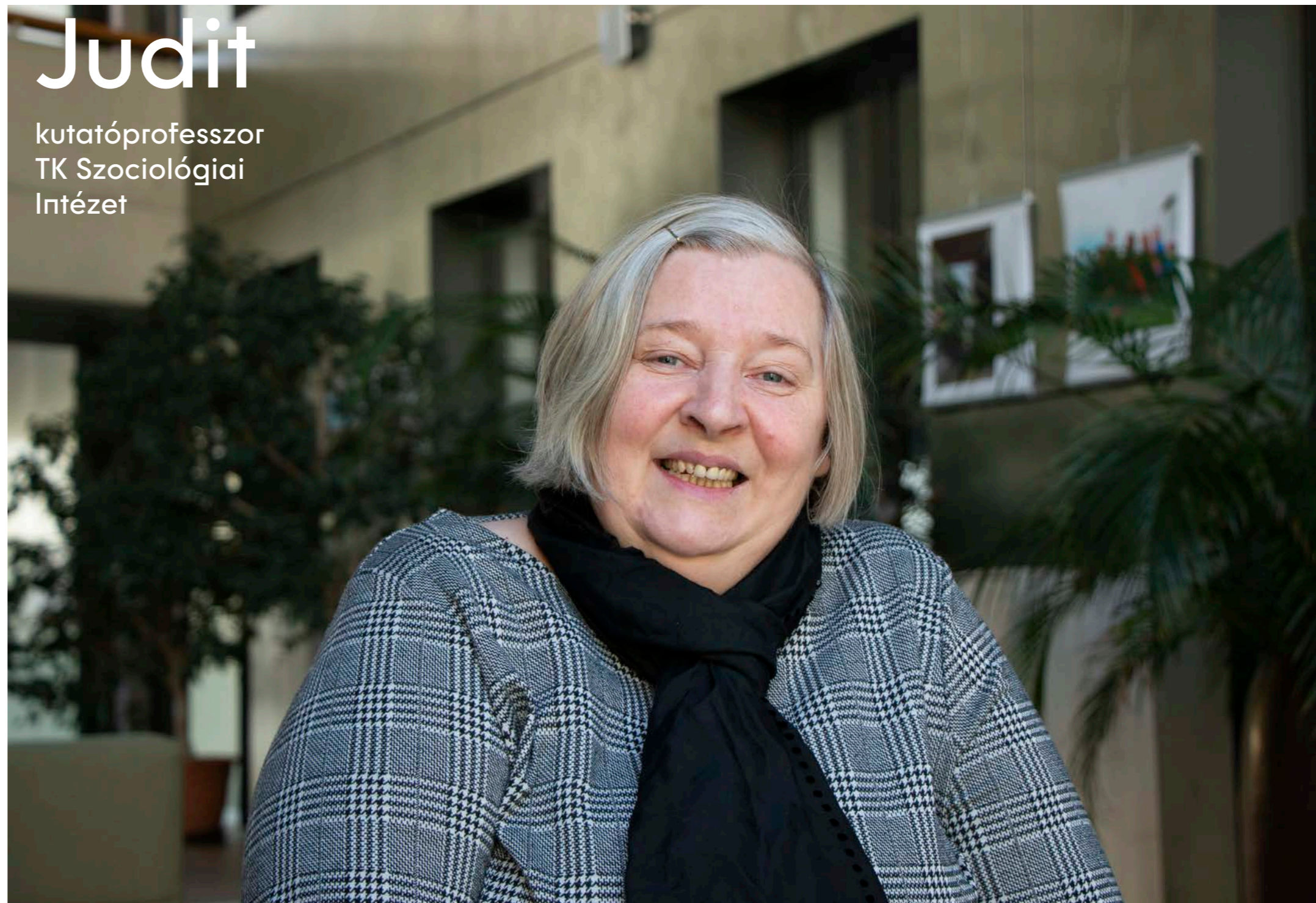
Mit gondolsz, milyen jövő vár a társadalomtudósokra Magyarországon?

[Remélem, minél fényesebb jövő vár rájuk: kutathatóbbá lesz, és kutatási módszereik tekintetében is az interdiszciplináris sokrétűség fokozódása várható.](#)

Az persze egy másik kérdés, hogy milyen hazai kutatóhelyei maradnak a társadalomtudományos vizsgálatoknak, illetve az eredményeiket mennyire veszik majd figyelembe a döntéshozók.

Publikációs ajánlás

Kopasz Marianna: *„Van, amikor szakad a cérna”*. *Dementiával élő idősök családi gondozóinak terhelődése egy kvalitatív vizsgálat tükrében* című cikkét szeretném ajánlani, amit különösen jól ismerek, mivel a Socio.hu Társadalomtudományi Szemle *A gondoskodás(hiány) szociológiája* című, általam szerkesztett tematikus számában jelent meg 2021 végén. A jól felépített és igényesen megírt cikkben a szerző nem csak azt mutatta be, hogy milyen terhekkel szembesülnek a családi gondozók a gondozási folyamat során, hanem azt is, hogy a gondozási tevékenységben milyen pozitív aspektusokat találnak.

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Kevés szaktudományos munka áll annak rendelkezésére, aki a Magyarországon élő nemzetiségek második világháború utáni történetéről, a többségi társadalommal való együttéléséről, a csoportok közösségként való megszerveződéséről, társadalmi helyzetükről vagy a politikai hatalomnak a kisebbségekkel kapcsolatos bánásmódjáról kíván tájékozódni.

A magyarországi németek 1950–1970 közötti történetét feldolgozó alap kutatásom során egyrészt a fentebb említett kérdések megválaszolására törekedtem, másrészt a német kisebbség történetét egy többségi viszonyrendszerben helyeztem el. Az államszocialista rendszer működését egy olyan részterületen vizsgáltam, ami az egész struktúra működésére vonatkozó ismereteinket is bővíti.

Egyrészt azt vizsgáltam, hogy a kitelepítések lezárulása után a politikai hatalom hogyan viselkedett a Magyarországon maradt mintegy 220 ezer német nemzetiségű személyhez, milyen stratégiát fogalmazott meg velük kapcsolatban, és ez mennyiben különbözött a többi kisebbséggel szembeni eljárási módtól.

Másrészt nagy figyelmet szenteltem a konkrét lépések, események, az ebben szerepet játszó aktorok motivációinak, az elvi döntések megvalósításának, a kisebbségek mozgásterének. Harmadrészt fontosnak tartottam a német kisebbségnek, illetve tagjainak a politikai hatalom intézkedéseivel való viszonyulását, a közös illetve személyes reakcióit.

Tóth Ágnes (2020) *Németek Magyarországon 1950–1970*. Társadalomtudományi Kutatóközpont – Argumentum, Budapest.

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

A következő egy-két évben a magyarországi németek rendszerváltásig szóló történetét, az 1970–1990 közötti időszakot szeretném megírni. Emellett mindig izgatott az egyházak nemzetiségekkel kapcsolatos szerepvállalása, törekvése. Ehhez a témához nagyrészt már összegyűjtöttem az anyagot, és „csak” a megírás van hátra. Van még egy anyag, ami részben együtt van, s aminek a feldolgozását a közeljövőben be szeretném fejezni, ez pedig a jugoszláviai svábok második világháború utáni helyzetéhez kapcsolódik. Egy kerényi családból az anya és a lánya is naplót vezetett 1944–1948 között, egymástól teljesen függetlenül. Míg az apát és az idősebb lányt elhurcolták malenkij robotra, az anyát és a tizennégy éves Katharina Ackermannt Gádorosra internálták, ahonnan ők Magyarországra szöktek, s a Baja környéki falvakban éltek hónapokig. Az egymással párhuzamosan, német nyelven, pontosabban dialektusban vezetett naplók önmagukban is unikálisak, nemcsak tartalmuk, de nyelvi vonatkozásaik miatt is. Nem kevésbé érdekes, hogy a magyar állam, azokban a hónapokban, amikor megkezdte

saját német nemzetisége kitelepítését, a szomszédos Jugoszláviából átmenekült mintegy 20–30 ezer német nemzetiségű személyt a nemzetközi jog értelmében kénytelen volt menekültként kezelni.

E közben egy nagyobb alap kutatás előkészítésén dolgozom, ami az 1938–1948 között Magyarországra érkezett menekültekkel, a velük kapcsolatos államhatalmi és társadalmi attitűdökkel foglalkozna. Feladat tehát van bőven, s hogy nyugalom és erő is adatik hozzá, azt csak remélni tudom.

Szerinted mitől lesz valaki sikeres kutató?

A siker/esség, a pozitív visszajelzés, a megbecsültség nem csak a kutatói pályán fontos, hiszen motivál, erőt és hasznosságérzést ad. Alapvető emberi szükséglet.

Ugyanakkor a sikeresség sokszor „csalóka égi fény”, hiszen gyakran a gyorsan változó társadalmi, politikai elvárásoknak való megfelelés visszatükröződése.

Számomra az a sikeres társadalomkutató, aki időt állót alkot, aki munkájával hozzá tud járulni a társadalmi önismeret gyarapításához, aki a folyamatok okainak feltárására és megértésére törekszik, aki kérdésfeltevésével másokat inspirál és tovább gondolkodásra készít. A kutatót – megítélésem szerint – valamiféle elemi kíváncsiság, az emberi viselkedés, együttműködés, a világ működése minél teljesebb megértésének vágya hajtja. Az eredményekhez bizonyosan sok és kitartó munkára, a mindentudás igézetének feladására és szakmai alázatára van szükség.

Publikációs ajánlás

Mobilitás és integráció a magyar társadalomban, illetve Integrációs mechanizmusok a magyar társadalomban. (Szerk. Kovách Imre) Társadalomtudományi Kutatóközpont – Argumentum, Budapest, 2020.

Az egymással összefüggő elemzések a magyar társadalom szempontjából igen fontos kérdést, az integráció/dezintegráció mechanizmusait, jellegzetességeit, a társadalmi egyenlőtlenségek kérdéseit mutatja be.

Tóth Ágnes

kutatóprofesszor, TK Kisebbségkutató Intézet

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Aki ma a társadalomtudományok területén teljesen új kutatási eredményt tud felmutatni, valószínűleg téved. Inkább bizonyos területek aktualizálása, továbbfejlesztése figyelhető meg. Magam korábban a gyakorlati munka, később a kutatás mellett mindig tanítottam is.

Ezért most, talán kicsit rendhagyó módon, egy az oktatáshoz kapcsolódó sajátos jogesetgyűjteményemre vagyok legbüszkébb, ami a história, a mondák, a művészetek világából merítve próbál a jog iránt érdeklődőknek mai büntetőjogi minősítési problémákat megoldani. Fontosnak tartom a szórakoztatva nevelést, a sokszor száraz fogalmak emberközeli tételét, emellett a mostanában sajnos devalválódó általános műveltség erősítését. Ebben reményeim szerint segít *A bűn évezredei a művészetekben és a történelemben* című könyvem.

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg?
Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

A gazdasági büntetőjog változatos és nehéz világa továbbra is foglalkoztat. Ez a terület nehezen engedi magához közel a kutatót, de ha mégis sikerült elmélyedni benne, szerencsére nehezen is engedi el.

Először azok a kérdések érdekelnek, amelyek ma napság szétfeszítik a büntetőjogi dogmatika tradicionális kereteit. Izgalmas, és fiatalok számára különösen tanulságos probléma lehet, hogy a jó szándékú pragmatizmus – ami mai világunk „vezéreszméjévé” vált – meddig, milyen körben adhat felmentést a hagyományos elvi alapok megtartásának követelménye alól.

Így foglalkoztat például a pénzmosás bünteslekményének eróziója, átalakulása, vagy a jogi személyek büntetőjogi felelősségének változatlansága.

A büntető eljárásjogban szintén adódhatnak nehezen feloldható konfliktusok. Az utóbbi időben megpróbálok közelebb jutni ahhoz, hogyan oldható meg a leplezett eszközök (lehallgatások) erőteljesebb törvényességi felügyelete úgy, hogy az ne veszélyeztesse alapvetően az ilyen eljárások, módszerek értelemszerűen titkos jellegét.

kutatóprofesszor
TK Jogtudományi Intézet

Ajánlanám-e a kutatói pályát fiataloknak? Miért?

Azért ajánlanám a kutatói pályát jó szívvel, mert ha képesek vagyunk igényesen, alázattal és szorgalmasan elmélyedni egy-egy területen, az kiegyensúlyozott, értelmes és érdemes élet lehetőségét vetíti előre, akkor is, ha anyagilag önmagában a kutatói életpálya sohasem lesz rentábilis. Nyomban hozzáteszem azonban, a jog világában némileg sajátosabb a helyzet, mint számos más társadalomtudományi területen. Itt – ha nem pusztán filozófiai, jogbölcseleti kérdésekről van szó – „kutatni” gyakorlati tapasztalatok birtokában merész, csaknem lehetetlen vállalkozás.

Általában elengedhetetlen ezért előzőleg, vagy párhuzamosan a jogalkalmazás gyakorlati világában is elmélyedni, mert csak így szülehetnek valóban értékes munkák és hasznosítható eredmények.

Tóth Mihály

Varga Csaba

Mi a legfontosabbnak tartott kutatási eredménye az elmúlt néhány évből?

A Ludovikánál nemsokára magyarul is megjelenő közel félezer oldalas *Rule of Law – Contesting and Contested* (Ferenc Mádl Institute of Comparative Law 2021) tanulmánykötete, mely az eredetileg deskriptív jogi közegéből kiragadott, s a politikum kezelésében preskriptív tette fogalmiság problematikája felfejtésének és eredeti környezetébe visszavezetett teoretikus magyarázatának a megkísérlése. Túl a téma tudományos tárgyalásán az a leginkább meglepő, hogy minden olyan gyakorlati területen, mint amilyen a jogé, kellő mélységig eljutva a kutatás visszatérően máshonnan már régóta ismert toposzokra bukkan, köztük a bármilyen kihívásra adandó válasz mint reakció által provokált ellenfogalmiasításra és az ebből állandósuló ellentmondás-játéokra. Látszólag konkrét témákkal dolgozik a kutató, ám azok kifejtésére ilyen és hasonló okokból újból valamiféle átfogó, már meg tapasztaltat visszahozó szintézisszerű keret épül.

Milyen kutatási probléma foglalkoztatja leginkább jelenleg?

JTI-projektumból fakadtan, de bő fél évszázados szakmai életemben mindvégig kutatót a „joglényeg” kérdéseit veti fel a Jogváltozás problematikája (feltehetően majdan a JTI kiadványaként megjelenendő), mely bevezető és megalapozó tanulmány igényéből könyvvé, majd tanulmánykötetté letten körbejárva a jogváltozás színtereit, voltaképpen újra gondolatja szerzőjével mindazt, amit évtizedekkel ezelőtt a jog lételméleteként és ismeretelméleteként megfogalmazott. Megőrzés és változás dialektikája, a tárgyiasítás eredményének eldologiasított működtetése és mindazonáltal az ember mindenkor uralmának biztosítása/visszaszerzése közti ellentmondás és egység az egész folyamatban a ténylegesen lezajló mozgás olyan dimenzióit tárja fel, amelyekről a társadalomtudós immár kevésbé biztos filozófiai megalapozottság birtokában, mint inkább (s persze megelőző búvárkodásokra épülten) intuitíve gondolkozhat csupán – így a nyelvi világteremtésünk természetén s az ebben lezajló intellektuális műveletek valóságos folyamatán és súlyán. Felsejlik egyszersmind, hogy ama részegész, a jog, amiről autonóm területként gondolkodik, valójában problémaként is végső soron állami akarat függvénye, ami viszont a kutatás számára ismeretlen marad – úgyszólván olyanként, mint amikor egykor istenképben gondolkodott.

Milyen jövő vár a társadalomtudósokra Magyarországon?

A társadalomtudományok nyilvánvalóan elengedhetetlenek, beleértve a TK kebelében intézményesített

Publikációs ajánlás

Számomra legtöbbet talán számos akadémiai és egyetemi kapcsolatom és látogatásom okán a TK kiadású szerzőhármast – Fedinec Csilla (KI), Halász Iván (JTI) és Tóth Mihály (Kijev) – *A független Ukrajna* (2016) összegzése jelentette, e közeli és mégis távoli, bár szomszédos területi entitás bonyolult múltjának és jelenének tudományos igényű megjelenítése.

ágaikat. A jogi gondolkodás s azon belül a jogfilozófiai válaszadás szempontjából azonban társadalomelmélet művelése/kiműveltsége lenne legfontosabb, ez azonban sem itt, sem a BTK-ban nem történik. A kutatás tárgyaként megfogalmazódó kérdések (freudi értelemben vett) hátterét így nem feltétlenül ritkán akár áthagyományozáson vagy érzelmi töltésen, netalán ideológiai alapon nyugvó feltevések vagy világképek adják.

A társadalomtudomány-művelés tömegessége és nemzetközisége ugyanakkor olyan egymást erősítő közeget épít önmaga köré, amelyben nyitott végűként indulandó alap kutatások is könnyedén kvázi-alkalmazottakká válnak.

Következésképpen a korábbi századforduló körül tobzódó alpműveknek nemigen születnek manapság megfelelői, a sine ira et studio módján készült egykori alapvetések mai párhuzamai pedig könnyen társadalomtechnikai beszámolóokra szűkültek kézikönyvek csupán. Tehát technológiák technikája esetleg, amire koncentrálnak, míg az egészet létrehozó – a valamikori megújításért/felváltásért is felelős – mérnöki alkotás megvilágítatlan marad. Márpedig minél inkább mosódnak el kontúrok és tényleges megalapozások, annál inkább kritériális kérdéssé válnak személyes, így objektívítással és hitelességgel jellemezhető tulajdonságok.

kutatóprofesszor
TK Politikatudományi Intézet

Valuch Tibor

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Miután párhuzamosan több témán dolgozom, nehéz kiemelni egyet. A jelenkori társadalom tagoltsága és társadalmi magatartása, valamint a modernkori magyar munkásság társadalomtörténeti vizsgálata talán a két legfontosabb kérdés, aminek az eredményeit könyvekben és tanulmányokban foglaltam össze. A két témában közös, hogy mindkét esetben a szocializáció, az identitás, az életstratégiák elemzése és a megértése a kulcskérdés.

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

Az utóbbi években erősen foglalkoztat az a kérdés, hogy miként lehet alkalmazni a személyes történelem nézőpontját, módszereit, az analitikus és nem deskriptív élettörténeti és családtörténeti vizsgálatokat a történelmi események, folyamatok értelmezése során. A következő évben szeretnék összeállítani és kiadni egy ebben a tárgykörben íródott tanulmányokat tartalmazó tematikus kötetet. S ha esély nyílik rá, akkor szívesen létrehoznék egy önálló kutatócsoportot is ennek a kérdéskörnek a vizsgálatára.

Választható kérdés:

Bármelyik kérdésre szívesen válaszolok. De talán a sikeres kutatóvá válásra vonatkozó a legérdekesebb.

Ahhoz, hogy valaki sikeres legyen, már az egyetemen jobbnak, tájékozottabbnak, olvasottabbnak és kíváncsibbnak kell lenni az átlagnál.

Hinni kell abban, hogy csak a tisztességes munka hoz eredményt, és abban is, hogy csak a tisztességes munkának van értelme. Még akkor is, ha a tágabb társadalmi környezetben most éppen nem túl nagy a becsülete ennek.

Türeelmesnek kell lenni, hiszen kb. 5–10 év folyamatos befektetést igényel a saját kutatói arcél, presztízis, a szakmai háttér megalapozása és megerősítése. Nyitottnak és teljesítményorientáltnak kell lenni. Szükség van egy olyan belső mércére is, ami segít abban, hogy igényes munkára törekedjen az ember. Úgy kell felépíteni a kutatói pályát, hogy az ember megőrizze a tudományos és a személyes autonómiáját. Enélkül sem lehetséges, hogy igazán sikeres kutatóvá váljon valaki.

Publikációs ajánlás

Kovács Imre (szerk.) *Mobilitás és integráció a magyar társadalomban*. Argumentum Kiadó – Társadalomtudományi Kutatóközpont (2021).

Sokoldalú, összefoglaló elemzéseket tartalmaz a jelenkori társadalmi viszonyokról.

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

Számomra az összes projektlezárás és befogadott publikáció fontos mérföldkő. Az adott pillanatban mindegyiket a legfontosabbnak tartom. Természetesen vannak olyan eredmények, amelyeket kiemelkedőbbnek tartok a többinél. Ilyen például a Routledge-nél megjelent legutolsó könyvem, amelyben a valamivel korábban záruló MTA-Lendület kutatásom eredményeit próbáltam meg összefoglalni. A kutatás az EU integrációval foglalkozott, és azt vizsgálta több szempontból, hogy miként lehet összeegyeztetni az Európai Unió Joseph Weiler és mások által korábban már megfigyelt kettős természetét. Tehát azt, hogy egyik oldalról az államok érdekei, funkcionális hiányosságai, partikuláris földrajzi-gazdasági kényszerei stb. mozgatják az Európai integrációt, másrészt viszont ott van az a jogi ortodoxia, amely szerint a tagállamok részvételét az EU-ban alapvetően a normatív szupranacionalizmus jellemzi, más szóval az EU jogrendszer kiterjedt normatív keretei között kell megoldaniuk közreműködésüket és az egymással való, versengő, egyáltalán nem konfliktusmentes együttműködést. A könyv maga egy komplex politika- és jogtudományi keretben elemzi az EU jogrendszer alappilléreit, valamint egyes alkalmazott területeit.

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

Jelenleg két nagyobb kérdés-, illetve problémakörrel foglalkozom. Az egyik az állami vállalatok helye és szerepe az EU gazdaságában, illetve az egyes tagállami gazdaságokban. Azt vizsgáljuk kifejezetten, hogy az állami vállalatokhoz kapcsolható társadalmi-politikai elvárások, például azok közösségi érdekű működése, vagy konkrétan a gazdasági demokrácia biztosítása, az egyes nemzetgazdaságokban milyen súllyal jelennek meg, vannak-e partikuláris helyi torzulások, jelentős különbségek az egyes európai kapitalizmusok között. A case study-nk Magyarország, az itteni állami vállalati szféra és annak jogi-szabályozási környezete. Ezt vetnénk majd össze a más európai kapitalizmusokban fellelhető tapasztalatokkal elsősorban a gazdaság demokratikus, a fogyasztók és más állampolgárok bevonásán alapuló működtetése területén. A másik terület az EU technológiaszabályozás, azon belül is az új digitális technológiák, különösen az MI szabályozása. Ehhez a kérdéskörhöz sem elsődlegesen jogász-

Vargú Márton

kutatóprofesszor
TK Jogtudományi Intézet

ként, jogász-kutatóként nyúlok hozzá, hanem az EU, illetve a tagállamok által követett szabályozási stratégiát elemzem annak tágabb, különösen geopolitikai kontextusa alapján.

A munkám fókuszában a technológia-szuverenitás fogalma áll, amely általános vezérlő-elvként majd nem teljes egészében áthatja az európai szabályozási törekvéseket.

A fogalom maga is problematikus, főként jogász szemszögből. Ennél sokkal érdekesebb viszont, hogy olyan szabályozási stratégia követésére szorította rá az egyébként is kikényszerített pozícióból szabályozó Európai Uniót, amelynek végkimenetele egyáltalán nem biztos. Némi túlzással az európai társadalmak és gazdaságok jövője múlik azon, hogy a konkrét EU-s technológia-szabályozási eszközök helyesen mérik-e fel a kockázatokat és azokra megfelelő válaszokat adnak-e.

Szerinted mitől lesz valaki sikeres kutató?

Engem ösztönösen vonzott a kutatói pálya, annak ellenére, hogy nem feltétlenül vagyok ideális kutató alkat. Mindig is a „nagy” dolgokkal akartam foglalkozni, mint a politika, a kultúra, a művészetek, és természetesen azokkal, amelyek engem személyesen érdekelnek. Szeretek elmerülni témákban, de mellette türelmetlen is vagyok, és erősen impulzív, főként mikor arra kerül sor, hogy a tervekből pontosan melyiket is kellene megvalósítani.

Szerencsésnek érzem magam, hogy még mindig intenzíven érdekelnek a tágabb tudományterületem kérdései, és ugyanolyan lelkesen vágok bele újabb projektekbe, mint mikor kezdő PhD hallgató voltam.

Ehhez persze tudni kell, hogy a „hardcore” jogtudomány sohasem vonzott, hanem mindig is a (számomra) sokkal izgalmasabb „law and” vagy „law in context” munkák érdekeltek. Szerintem a kutatói pályát akkor érdemes választani, ha az emberben rengeteg kíváncsiság és lelkesedés van, szeret ötletekkel és gondolatokkal bíbelődni, van benne kreativitás és alkotói türelmetlenség, viszont bírja a monotonitást és az egyedüllétet, nem gyötri meg túlságosan a kudarc vagy a hibázás lehetősége, és nem idegen tőle a

kutatói életforma. Érdemes korán vastag bőrt növesztetni, mert a pálya, különösen Magyarországon, tele van igazságtalanságokkal, és rejtett, illetve kevésbé rejtett buktatókkal. Rugalmasnak kell lenni és mobilnak, de nagyon kell vigyázni a túlterheltséggel és a kiégéssel.

Publikációs ajánlás

A tavalyi év legfontosabb könyve számomra Szalai Júlia 1986-os, *Az egészségügy betegségei* című munkája volt. Azután kezdtem el olvasni, hogy feldolgoztam a magyar államszocializmus közjogi irodalmának a gazdasági, kulturális és szociális jogokra vonatkozó részét, amelyben természetesen tökéletesen illeszkedett egymáshoz az ideológia, a politika, a jog és persze a valóság. A jogi elemzések dogmatikai tisztasága egyből beindította bennem a vészvillogókat. Minden ilyen jogtudományi munka eleve gyanús nekem. Ráadásul az elmúlt években mintha visszatérni látszana a 60-as, 70-es évek jogtudományi kultúrája, amely nagyon szerette részletes, formálisan nagyon meggyőző dogmatikai elemzésekkel takargatni az alapvető strukturális hiányosságokat és problémákat a jog szélesebb gazdasági-társadalmi környezetében. *Az egészségügy betegségei* pedig pont az utóbbiakra mutat rá a szocialista Magyarország egyik kiemelten kezelt, az állam és az egészségügyi elit által erőforrást nem sajnálva fejlesztett közpolitikai területén.

Mi az a kutatási eredményed az elmúlt néhány évből, amit a legfontosabbnak tartasz?

2016–2021 között egy NKFIH OTKA kutatásban a kétoldalú nemzetközi szerződéseknek a kisebbségek jogaira gyakorolt hatásait vizsgáltuk. Ahogy Magyarország Ausztria kivételével mindegyik szomszédjával, úgy számos más európai ország is kötött kisebbségek jogait érintő szerződéseket jellemzően a szomszédai-
val.

Az elmúlt húsz-harminc év tapasztalata azt mutatja, hogy ezek a bilaterális szerződések – egy-két kivétellel – nem tudták érdemben befolyásolni a kisebbségek helyzetét, nem oldották meg a kisebbségi kérdések körül az anyaállam és a honos állam között felmerült vitákat, általában nem léptek túl az államok multilaterális szerződésekben vállalt kötelezettségein.

Az államok nem használják ki a szerződésekben rejlő lehetőségeket: a kisebbségek képviselőinek bevonásával a kormányközi vegyesbizottságok hatékonyabb vitarendező fórumok lehetnének, a kétoldalú szerződésekben jogi kötelezettségként elismert multilaterális dokumentumok kisebbségvédelmi normái a belső jogban is számon kérhető módon rugalmasabb, a kisebbségek igényeinek jobban megfelelő jogszabályi megoldásokhoz vezethetnének. A kutatás eredményei elérhetőek a honlapon.

Milyen kutatási kérdés, téma, probléma foglalkoztat leginkább jelenleg? Milyen célt tűztél ki magad elé ezzel kapcsolatban?

A kisebbségi jogok, és általában az emberi jogok nemzetközi védelmének rendszere egyre kevésbé hatékony, az államok gyakran a meglévő nemzetközi normák és az általuk vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek figyelmen kívül hagyásával hoznak az emberi és kisebbségi jogokat érintő súlyos politikai döntéseket. Ezzel együtt számtalan olyan – biztonságpolitikai, ideológiai, stb. – kérdés, vita is jogi köntösben jelenik meg, amely a meglévő nemzetközi intézményi és jogi kereteket erodálja. A jogérvényesítés hatékonysága és az egységes, következetes jogértelmezés problémája a nemzetközi szervezetekre és monitoring eljárásokra is igaz, ami fontos kutatási kérdéseket vet fel: mi az oka a kisebbségi jogok terén a nemzetközi szervezetek, szakértői testületek munkájában megmutató következetlenségeknek? Van-e európai kisebbségvédelmi rezsím? Milyen lehetőségei/esélyei vannak a kisebbségi érdekvédelemnek nemzetközi szinten, és ezek hogyan változnak?

Miért szeretsz a TK-ban dolgozni?

A TK az elmúlt évek átalakulásai dacára számomra továbbra is ideális kutatóhely, ahol érvényesül a kutatás szabadsága, az egyéni kutatói autonómia, és a kutatótársak közötti együttműködésre is építeni lehet.

Ráadásul a TK – tapasztalataim szerint – azt az intézményi és adminisztratív támogatást is biztosítani tudja, ami minden kutatómunkához nélkülözhetetlen.

Publikációs ajánlás

Ganczer Mónika tanulmánya érzékletesen mutatja be azokat az anomáliákat, amelyek a trianoni békeszerződésnek az állampolgárságra és az optálásra vonatkozó rendelkezéseit jellemezték. A tanulmány nemcsak történeti szempontból érdekes és tanulságos, de segít megértenünk, miért ennyire kényes az állampolgárság intézményének megítélése a nemzetközi konfliktusok rendezésében napjainkban is.

Ganczer, Mónika (2020) *Hungarian Territorial Changes and Nationality Issues Following World War I*. In *Hungarian Yearbook Of International Law and European Law* 8: 1, 120–135.

Vizi Balázs

Kutatóprofesszor, TK Kisebbségkutató Intézet

Társadalomtudományi Kutatóközpont tk

Kiadta a Társadalomtudományi Kutatóközpont a TK megalakulásának 10. évfordulójára, 2022. májusában

A fotókat néhány kivétellel (18–19. oldal, 22. oldal, 31. oldal Kende János, 46. oldal: MTA Szigeti Tamás, 51. oldal Kiss Péter portrefoto.hu, 56. oldal Balkányi László, 61. oldal) Kovács Mariann (TK) készítette.

Betűtípus: Moholy Sans és Segoe UI

Szerkesztette Kristóf Luca.

Nyomta és fűzte a Másolófutár.